శ్రీరస్తు

మయూర మహాకవిరచిత

సూర్యశతకమ్

బ్రహ్మశ్రీ ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రులవారి

తెనుఁగు పద్యములు

(లఘుటీకాసహితము)

చెన్నపురి:

స్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

చే బ్రకటితము.

1950

[Price 0-8-0

సంస్కృతగ్రంథములు

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
ఋతుసంహారము, ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము	...	1	0
కాదంబరి	...	3	8
కుమారసంభవము, సవ్యాఖ్యానము	...	1	12
డిటో, సంస్కృతాంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	3	0
కవిరాక్షసీయము, ద్వ్యర్థికావ్యము, సంస్కృతాంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము.	...	1	0
గీతగోవిందము, (అష్టపది), ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యవివరణసహితము		2	8
దశకుమారచరిత్రము	...	1	12
నైషధము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు	...	2	8
పుష్పబాణవిలాసము, సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము		0	6
పంచబాణవిజయము, చక్కానికూర్పు	...	0	6
ప్రహసనము, కాళిదాసకృతము	...	0	6
బిల్హణచరిత్ర, సటీక, చక్కానికూర్పు	...	0	12
భర్తృహరిసుభాషితము, సవ్యాఖ్యానాంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము, ఏనుంగు లక్ష్మణకవి, ఎలకూచి బాలసరస్వతి, పుష్పగిరి తిమ్మన - ఈమువ్గురి ఆంధ్రపద్యములుకూడ యిందు చేర్పఁబడినవి	...	5	0
భారవి, సవ్యాఖ్యానము, 9 సర్గలు, చక్కానికూర్పు	...	1	8
,, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యవ్యాఖ్యానసహితము, 3 సర్గలు	...	2	8
భోజచరిత్ర, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	2	8
మణిమంజరీభేదిని, రామయోగీంద్రవిరచితము	...	0	8
మాఘము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు, చక్కానికూర్పు	...	1	4
,, 3 సర్గలు, సమాసతాత్పర్య, సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము	...	అచ్చు	
మేఘసందేశము, సవ్యాఖ్యానము	...	0	12
డిటో సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యానసహితము, చిన్నసైజు		1	12

శ్రీ రస్తు

మయూర మహాకవివిరచిత

సూర్యశతకమ్

బ్రహ్మశ్రీ ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రులవారి

తెనుఁగు పద్యములు

(లఘుటీకాసహితము)

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచేఁ బ్రకటితము.

1950

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS
Madras.

ఉపోద్ఘాతము

ఈ ఆంధ్రసూర్యశతకమునకు మూలము సంస్కృతమున మయూరకవిచే విరచింపఁబడిన సూర్యస్తుతివస్తుకమగు శ్లోకశతకము. అది స్రగ్ధరావృత్తబద్ధముగా నున్నది. తద్రచయితయగు మయూరకవి పండితలోకమున నాఁడును నేఁడును జాలఁ బ్రసిద్ధిఁ జెందినవాఁడు. అతనిదేశకాలములు విప్రపత్తులుపొందక నిష్కృష్టములై యున్నవి. మయూరుఁడు కాశ్మీరకుఁడు. బాణునితో సమానముగా హర్షవర్ధనునిసభ నలంకరించినవాఁడు. ఇతనికాలము వివాదాస్పదముకాదు. దానికి విమర్శకులు చూపిన యుపపత్తులతో సమానబలములగు మఱిరెండింటి నుదాహరించుచున్నాము. మహాకవి దండియవంతిసుందరిలో—

శ్లో. భిన్నస్తీక్ష్ణముఖేనాపి చిత్రం బాణేన నిర్వ్యథః
వ్యాహారేషు జహౌలీలాం న మయూరః......

ఈశ్లోకమున నుత్తరభాగము పతితమైనను బాణమయూరుల శాస్త్రసాహిత్యవివాదవిలాసములు వారలకును రసికులకును గేవల మాహ్లాదకరములను విషయముఁ దెలుపఁగలదు. పద్మగుప్తుఁడనుకవి నవసాహసాంకచరితమునఁ గథానాయకునిమృగయావిహారము వర్ణించు ఘట్టమున—

శ్లో. సచిత్రవర్ణవిచ్ఛిత్తి హారిణో రవనీపతేః
శ్రీహర్షస్యేవ సంఘట్టం చక్రే బాణమయూరయోః.

ఇందు శ్లేషచమత్కృతిఁ బ్రయోగించిన సచిత్రవర్ణవిచ్ఛిత్తిహారిత్వ మటుండఁగా బాణమయూరుల విద్యాసంఘర్షము వ్యక్తమగుచున్నది. కావున మయూరుఁడు హర్షవర్ధనరేంద్రునికాలములో, అనగా క్రీ. శకము 600-630 కాలమున నున్నవాఁడు. ఇతఁడు సూర్యశతకముగాక 'మయూరాష్టకము' అనుకృతిని రచించినట్లు తెలియఁ చున్నది. 'సుభాషితావళి' మొదలగు కవివాక్సముచ్చయముల మయూరునివని శ్లోకములు గానవచ్చుచున్నవిగాని యవి చాటువులో కథాప్రకరణోద్ధతములో తెలియరావు. విద్వత్సభలలోఁ బూర్వకవికృతపద్య మిచ్చి రసభావప్రకర్షము తఱుఁగకుండ వాక్యాంతరమున రచియింపుఁడనియు లేక ప్రాచీనశ్లోకమున నొక్కపాద మిచ్చి సమస్యగాఁ బూరింపుఁడనియు వినోదములు సలుపుచుందురు. మయూరుని క్రిందిపద్య మమరుకకావ్యములోని "క్షిప్తోహస్తావలగ్నః" అనుశ్లోకమునకుఁ బ్రతిపద్యముఁ కల్పించెను.

శ్లో. పత్నీంగృహ్ణన్నిరస్తః సరభసవిధుతో హస్తమాలంబమానః
క్షిప్తః కేశాంతలగ్నశ్చరణనిపతితః సంభ్రమోత్ప్రేక్ష్యమాణః
ఆలింగన్ దైత్యనారీః పరవశముసలార్ధేక్షణాః సాపరాధః
కామీ వోద్దామరాగో దిశతు పశుపతే సాయకాగ్నిః శ్రియం వః.

పద్యమునకు వచనాంతరభంగిగానున్నందున నిదియు నట్టివినోదకాలములలోఁ బ్రకటించిన చాటువేమో యని తోఁచుచున్నది.

మయూరకవి వాగ్గుంభనము మిక్కిలి ప్రౌఢమైనది. అర్థము గంభీరమై పాండిత్యవైదగ్ధ్యములకుఁ దావలమై శబ్దరచన అశిథిలబంధమై యక్లిష్టమై ప్రతిపదసగ్రాహియై యుండును. ఇది కేవలము సూర్యభక్తులకే కాక సాహిత్యరసాస్వాదనిపుణులకు నైనను పఠనీయమగుట సుప్రసిద్ధము. ఆకృతిలోఁ జిన్నదైనను, నిట్టి గాఢకృతులఁ దెనిఁగించుట యెంతయు లఘుక్రియ కానేరదు. భాషానువాదమున ప్రయోజన మధికమైనను నీపను వాదప్రణాళిక విద్వజ్జనాదరముకూడ ఘటిల్లుచున్నది. ఈయంశమున నొక్కింత చెప్పఁ దలఁచినారము.

అనువాదప్రక్రియ పలుతెఱఁగుల విలసిల్లును. యథామూలముగాఁ బాదపూరకములగు నర్థవిశేషముగలిగించుచు ముక్తకమునకు ముక్తకముగా వృత్తమునకు నర్థానుసారము జాతివృత్తమునై న్యూనాతిరిక్తములులేక యర్థమును దెనిఁగించుటయే మొదటి పక్షము. కొన్నివిశేషణముల వ్యర్థములను భ్రమతో లేక తెలుఁగున నిమిడింపఁగాక రోయో విడిచివైచుచుఁ బద్యపూరణమునకు నడుమ స్వకపోలకల్పనలఁ గూర్చుచు వృత్తమాత్రను నతిక్రమించినచోఁ బంచపాదియో, షట్పాదియో రచించుచు ననుసరించుట రెండవప్రక్రియ. మూఁడవది కేవలము, ముక్తకములు గానప్పుడు కులకముకానికులకములఁ బాదపూరకములఁ జేసికొనుచు భాషోచితదేశీయపద్ధతిఁ దెనిఁగించుటయే. ఈపక్కి యనుభావమూలముగాక రసోచితముగా మంచిజాతీయమర్యాదననుసరించి వన్నెకెక్కును. భారతరామాయణాదులీసరణినే తెనిఁగింపఁబడియె. అమరుకశతకాదిముక్తకకావ్యములఁ బ్రాయశః నాటకములును భాషాకావ్యములగునప్పుడు మొదటిసరణియే కవిజనావలంబక మగుచున్నది.

పదగుంభనములలిత మధురమైయర్థము ప్రసన్నగంభీరమునయి యనువాద మేమూలగ్రంథమనుబుద్ధి నింపఁజేయుట ప్రథమక్లేశము, రెండవది యర్థానుసారము మూలపద్యచ్ఛందమునకు సాజాత్యముగా లేక సమానపరిమితముగా భాషలో వృత్తజాతుల నేర్చుకొనుట. మూఁడవక్లేశము మూలపద్యములోఁగల ధ్వనివిశేషములును శాస్త్రాంతరరహస్యగూఢనములును, చరిత్రాంశసంఘటనలును, శ్లేషభంగుల నేక దేశస్తుతి నిందాగమకవిధానములును

గమనించి వానినెల్ల ననువాదమునఁ దెచ్చుట. ఈమూఁడు శ్లేషములు ననువాదకరణములో సాధారణ లక్షణములు.

భాషాంతరమునకుఁ దెచ్చునప్పుడుగల శ్లేషముల కుదాహరణము తెనుఁగువసు చరిత్రను సంస్కృతము ననువదించునప్పుడు ప్రతిపద్యము న్యూనాతిరిక్తత సంభవించెను. సభంగశ్లేషముగలచోట కవులకుఁ గలుగుసంకటమునకు మేరలేదు. మూలపద్యములు దీర్ఘవృత్తమును గాఢబంధమునైనచోఁ దెనుఁగునఁ బంచపాదికలు లేక సీసములు గాకున్న గీతమాలికలుగాఁ గూర్పవలసి భాషకుఁగల సహజసౌందర్యముఁ బెడఁబాపుచుందురు.

సూర్యశతకము రచనాపాటవముతో సంపర్కశుద్ధియు నర్థగాంభీర్యమును నుల్లేఖనవైదగ్ధ్యమును గలదనుట నిస్సంశయము. దానిలోఁ బాదపూరకములగు పొల్లు పదములకు నవకాశమే లేదు. మఱియుఁ బెక్కుచోటుల నానాశాస్త్రపరిచయమును ప్రకటించుచున్నవి. ఇట్టికృతిఁ దెనిఁగించునప్పుడు సంస్కృతమునఁ గనిష్ఠపక్షము వ్యాఖ్యాన కౌశలమును దెనుఁగున ప్రయత్నజనితమగు లలితమధురవాక్పరిస్పందమును ప్రధానగుణములు. ఈరెండింట నేదికొఱవడినను భాషాంతరీకరణము పండితశ్లాఘ కెక్కనేరదు.

సూర్యశతకములోని పెక్కుపద్యముల శ్రీనాథాదులు కాశీఖండాదికావ్యములఁ దెనిఁగించి తమరచనకు వన్నెదెచ్చుకొనిరి. పూర్వకవులు తెలిఁగించునపుడు రసము, భావము లేక ధర్మాది ప్రతిపాదకార్థవిశేషము వివరించుచు మూలమునకు వ్యాఖ్యాన ప్రాయముగాఁ గూర్పనేర్తురు. దానిలో వైశద్యముకనుగా న్యూనాధికత లుండును.

శ్లో. న్యక్కుర్వన్నోషధీశేముషితరుచిశు చేవౌషధీః ప్రోషితాభా
భాస్వద్గ్రావోద్గతేన ప్రథమమివ కృతాభ్యుద్గతిః పావకేన,
పక్షచ్ఛేదవ్రణాసృక్స్రుత ఇవ దృషదో దర్శయన్ ప్రాతరద్రే
రాతామ్ర స్తీవ్రభానో రనభిమతనుదే స్తా ద్గభస్త్యుద్గమో వః. ౯

అనుశ్లోకమునకు శ్రీనాథుఁడు—

సీ. ప్రాలేయకిరణబింబంబు వెల్వెలఁ బాఱి యస్తాచలంబుపై నత్తమిల్ల
వరుసతో నోషధీ వల్లిమతల్లులు కాంతివైభవలక్ష్మి కచ్చువదల
రవికాంతపాషాణరత్నములం దుబ్బి యగ్ని ప్రత్యుత్థాన మాచరింపఁ
బ్రబలాంధకారధారాచ్ఛటాపటలంబు పంచబంగాళమై పాఱిపోవ
గీ. నుదయపర్వతకటకగంతోపలములఁ, బక్షమూలచ్ఛిద్రవ్రణభవమైన
నెత్తు రనియెడువిచికిత్స నివ్వటిల్ల, భానుకిరణంబు లాకకొన్ని ప్రాఁకె నభము.

దీనిలో మొదటిరెండుపాదములకు నేకాన్వయము సుకరముగాఁ దోచదు. ఓషధీశుఁడు విలయము నొందఁగా నోషధీసతి దుఃఖముచే విచ్ఛాయనొందె ననుటచే శ్లోకమునఁగల కరుణరసానుభావము సూచింపఁబడక నాల్గవపాదమున నంధకారప్రవిలయ మధికముగాఁ జెప్పఁబడియె. వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారు.—

మ. గతకాంతిన్ బతిదీప్తిహాయఁ గనుశోకం బందిన ట్లోషధీ
సతిదిక్కార మొనర్చె ము ప్రవిశాలాసప్తార్చిరభ్యుద్గతా
యుతముల్ నానాగ్రిప్రాంతగాశ్రమములం బక్షోచ్ఛిత్త్యరుణచ్ఛవిత
ప్రతమము ల్మానఁగఁజేయుం తామ్రరవిప్లుష్టుల్ పాపము ల్మాపెడున్. 5

ఇందోషధీసతికిఁ గాకస్థస్త్తీకరింపఁబడియెఁగాని పావనోనాభ్యుద్గతి యని వ్యస్తపదప్రయోగము సమాసమునకు నదర్థము కూర్చుటచే నగ్నిహోత్రుని ప్రత్యుత్థానభంగియుం దత్ప్రయోజనమును మఱుగువడియె. 'మున్' అను ప్రాసశబ్దార్థ మేకదేశముగా నొరిగిపోయె. ఇట్లే మఱియొకశ్లోకము నుదాహరింతము.

శ్లో. మీలచ్చక్షుర్విజిహ్వాశ్రుతిజడరసనం నిఘ్నితఘ్రాణవృత్తి
స్వవ్యాపారాక్షమత్వక్పరిముషితమనఃశ్వాసమాత్రావశేషమ్,
విస్రస్తాంగం పతిత్వా స్వపదహరతాదశ్రీయం వోఽర్కజన్మా
కాలవ్యాళావలీఢం జగదగదమివోత్థాపయన్ ప్రాక్ప్రతాపః. 31

దీనిని శ్రీనాథుఁడు ప్రకరణోచితముగాఁ గొంత వర్జించి తెనిఁగించె.

సీ. నేత్రంబు లున్మేషనిస్పృహత్వమునొంద శ్రుతిపుటంబులశక్తిఁ గొఱ్ఱవడఁగ
ఘ్రాణేంద్రియజ్ఞానశక్తి యొరుసౌరుగా జిహ్వావివేకంబు చిరుతవోవ
నంతరంగమున మోహాంధకారము గ్రమ్మఁ బసవు చేష్టాదగ్ధి ప్రవహింపఁ
ప్రాణముల్ శ్వాసమాత్రమునఁ బర్యవసింపఁ దలచీర యొఱఁగనిపశఘుటిల్లఁ
గీ. బాముఁ గఱచిన మూర్ఛిల్లిపడినయట్లు, పడిరి పాశ్చాత్యదేశంబు పంచజనులు
తరణిదీధితిలేమిఁ జైతన్య మెడలి, వితతనిద్రాసమావేశవిహ్వలులగుచు.

ఇందు కాలభుజంగదష్టునియవస్థలోఁ గలయనుభావములు పంచేంద్రియముల స్వకర్తత్యాగముఁ దక్కినవిషవైకృతచిహ్నములును సూచింపఁబడియె.

వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారు—

విగతార్కగ్రహపాటవేంద్రియము నావిర్భూతనిశ్శ్వాసి సం
చగతింజేష్టలు పక్కఁ బుద్ధిసెడి వాచాహీనమై దీనమై
జగముల్ గాలభుజంగదష్టముఁ జికిత్సన్వేగఁ బ్రత్యుత్థితిం
బుగఁ జేయంగలవెజ్జులో యన నినస్ఫూర్తుల్ సిరుల్ మీకిడున్. 31 అని తెనిఁగించిరి.

అనుభావసంపదచేఁ గావ్యమును దత్త్వనిశ్చయసూత్రోపాదానముచే శాస్త్రమును గౌరవము నొందును. ఇందుఁ బాచేంద్రిమూర్ఛ గ్రహపాటవమని కేవలశాస్త్రబోధక మగు తత్త్వవాక్యము కావ్యరసపోషకము గానేరదు. తత్తదనుభావవివరణముచేఁ గాని మూర్ఛావస్థ తన్మయీకరణము నొందింపఁజాలదు. ఇట్టి వాచాహీనదీనశబ్దములు గతార్థాధికార్థద్యోతకములు. శైజ్ఞులను బహువచనము మూలానుసారమునఁ గానరాదు. ఈవిధముగాఁ దెనిఁగించుభంగీభేదముల గుర్తించుట కనానాహరించితిమిగాని తద్దోషోద్ఘాటనకుఁ గాదు.

ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగా రాంధ్రపండితలోకమునను సుప్రసిద్ధులు ఇంత కాలమునకుఁ బిదప వీరిగ్రంథముల విమర్శించుట భావ్యముగాదు. వీరు రచించిన గ్రంథాంతరములు పెక్కులు గలవు. అవి స్వచ్ఛందకల్పనాప్రతిభాభరితములగుచు సరళశబ్దార్థగుంఫనలుగలవై విలసిల్లుచున్నవి. సూర్యశతకము మూలము గాఢబంధ మగుటయుం మత్తేభశార్దూలవృత్తములే సుందరముల నిగ్రహించుటయుం మూలములోని ధ్వనితార్థమును నైత మాంధ్రమునఁ దేఁగోరుటయుఁ గారణములుగాఁ దెనుఁగున నించుక ప్రసాదగుణము తఱిఁగి క్లిష్టశైలివలెఁ గానవచ్చుచున్నది. చండీశతకము బర్యాలోచింప మూలశ్లోకములుఁగూడఁ గొంత క్లేశదాయకములే. బాణుఁడు మాయూరుఁడు ప్రతిస్పర్ధియైనను దత్ప్రసన్నత యితనికవితలోఁ గానరాదు. కొన్నిపట్టులు వ్యాఖ్యానసాపేక్షములు. అట్టివి తెనుఁగునఁ గాఠిన్యమువహింపకుండుట యాశ్చర్యము. కవితకుఁ బ్రసిద్ధరూఢపదప్రయోగమే సుభగము; శాస్త్రనిషణ్ణము వేఱు. అర్థమిముడకపోయినయెడల మాఱుమూలపదములు (మార్గవులు) స్ఫురించుచుండును. వాని సాధారణముగా సుకవులు మెచ్చరని పెద్దలు వచింతురు.

వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారు సంస్కృతమున నిష్కృష్టపాండిత్యము గలవారగుట మూలానుసరణమే వేభంగులఁ జాటుచున్నది. తెనుఁగున నించుక క్లిష్టపాకమునకు మూలార్థదోషము, వృత్తవిశేషగ్రహణమును గారణములని పునరుక్తిగా వచించెదము. కొన్నిశ్లోకముల వీరు మిక్కిలి సుందరముగాఁ దెనిఁగించిరి.

వసివాళ్వాడుబిసాభమంచుచయనో వాతాశిలోకంబు పే
రసమర్థం బగునంచు నేపరము లోకాలోకభూభృత్తటిన్
వెస నూర్ధ్వబ్జజుభాండఖండవళనావేగంబునన్ దోస్థ్యలిన్
బొసఁగంగా: జొరకెందు నేఁగు రవియశ్వారంబు మేల్మికిమన్. 19

వీరు మహాప్రయత్నము లేకయే లాఘవముగలుగఁ గ్రిందిశ్లోకమును తెనిఁగించిరి.

బిభ్రాణశ్శక్తిమాశు ప్రశమితబలవత్తారకౌర్జిత్యగుర్వీం
కుర్వాణో లీలయాధశ్శిఖినమపి లసచ్చంద్రకాంతావభాసమ్
ఆదధ్యాదంధకారే రతిమతిశయినీ మావహన్ వీక్షణానాం
బాలో లక్ష్మీ మపారామపర ఇవ గుహో౽హర్పతేరాతపో వః. 25

ఇందు బాలాతపము కుమారస్వామివలె నున్నదని సామాన్యార్థకము శ్లేషచేఁ గూర్పఁబడియె. శక్తి తారకా ధశ్శిఖి చంద్రకాంతాంధకాదిపదములు నేర్పుగాఁ దెనుఁగునఁ దేఁబడియె.

బలవత్తారకమంత్రుసంక్షపణశుంభచ్ఛక్తిసచ్చంద్రకాం
తలసద్ద్యోతశిఖిప్రవాక్రమితయుద్ధామాంధకారాతిప్ర,
స్ఫులనేత్రోత్సవకారిబాలదివసేశజ్యోతివిద్యోతిల
త్సులుమీకిచ్చుద్వితీయపావకతనూజుండోయనంజయ్యనన్. 25

ఇందు అంధకారేరతిమతిశయినీం 'చంద్రక+అంతావభాసం' అనుస్థలములు సుందరముగా నాంధ్రీకరింపఁబడియె. ఇట్టి వెన్నియేని యుల్లేఖింపవచ్చు. ముక్తక గ్రంథము సీసములుగా గీతములుగా వృత్తమాలికలుగాఁగాక నియత వృత్తములలో న్యూనాధికతలు లేక యర్థము నుపాదించుచుఁ దెనిఁగించిన యుత్కృష్టకృతులలో నిది యొకటి యని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పఁదగు. మూలము సైతము మించుక కఠినపాకమునఁ బడి నందున నాంధ్రీకృతియుఁ గొంత కాఠిన్యము వహించెను.

బ్రహ్మశ్రీ వాసుదేవశాస్త్రులవారి మృచ్ఛకటికము కొండొకచో నాగానందము తెనుఁగున నర్థముతాకుండ మూలగ్రంథపరామర్శమావశ్య మగుచున్నది. ప్రసన్న మగు మూలగ్రంథ మాంధ్రమున నన్వయక్లేశము నొసఁగుట శోచనీయము.

బ్రహ్మశ్రీ వ్యాసమూర్తిశాస్త్రులవారిజన్మజీవితవృత్తముల నధికరించి స్థలాంతరములఁ బెక్కండ్రు వివరించియున్నందున నిందుఁ గేవలము సూర్యశతకానువాద ప్రాశస్త్యమే ప్రధానముగా గ్రహించి యేవో కొన్నియంశములు చెప్పితిమి. అవి యసంగతములని తోచవచ్చునుగాని నిక్కముగానే తదనువాదప్రశంసకును వైలక్షణ్యమునకును దోడ్పడునని తలఁచినారము.

తిరుపతి.
10-5-43

మానవిల్లి రామకృష్ణకవి.

సూర్యశతకము

శ్రీః

సూర్యశతకమ్

ప్రభావర్ణనమ్

స్రగ్ధరావృత్తమ్.

జంభారాతీభకుంభోద్భవమివ దధతస్సాంద్రసిందూరరేణుం
రక్తాస్సిక్తా ఇవౌఘైరుదయగిరితటీధాతుధారాద్రవస్య,
ఆయాంత్యా తుల్యకాలం కమలవనరుచేవారుణా వో విభూత్యై
భూయాసుర్భాసయంతో భువనమభినవా భానవో భానవీయాః.

స్ర. భక్తిప్రహ్వాయ దాతుం ముకుళపుటకుటీకోటరక్రోడలీనాం
లక్ష్మీ మాక్రష్టు కామా ఇవ కమలవనోద్ఘాటనం కుర్వతే యే,
కాలాకారాంధకారాననపతితజగత్సాధ్వసధ్వంసకల్యాః
కల్యాణంవః క్రియాసుః కిసలయరుచయస్తే కరా భాస్కరస్య.

స్ర. గర్భేష్వంభోరుహాణాం శిఖరిషుచశితాగ్రేషుతుల్యంపతంతః
ప్రారంభేవాసరస్య వ్యుపరతిసమయేచైకరూపాస్తథైవ,
నిష్పర్యాయం ప్రవృత్తాస్త్రిభువనభవనప్రాంగణేపాంతుయుష్మా
నూష్మాణం సంతతాధ్వశ్రమజమివభృశం బిభ్రతో బ్రధ్నపాదాః.

స్ర. ప్రభ్రశ్యత్యుత్తరీయత్విషితమసి సముద్వీక్ష్యవీతావృతీన్ప్రా
గ్జంతూం స్తంతూన్యథా యానతను వితనుతే తిగ్మరోచిర్మరీచీ,
తే సాంద్రీభూయ సద్యః క్రమవిశదదశాశాదశాలీవిశాలం
శశ్వత్సంపాదయంతోంబరమమలమలం మంగళంవోదిశంతు.

శ్రీరస్తు.

సూర్యశతకము.

ప్రభావర్ణనము

క. శ్రీవేదవ్యాసేశ్వర, సేవక సేవధి మయూరసిద్ధశతక సం
భావిత వర్ణనఁ దెనుఁగుం, గావించెద నవధరింపు కరుణవలర్పన్.

చ. తొలుదెస హస్తికుంభముల తోరపుఁజెందిరపువ్రజంబునన్
బలె నుదయాద్రి సానువులఁభాసిలు జేగురుతేటివెల్లువన్
బలె నపుడొప్పు సంబుజవిభన్ బలె నెఱ్ఱనిడాలుమీకు, వే
వెలుఁగు వెలుంగు మీకు, శుభవృద్ధి నిరామయసిద్ధిఁ జేయుతన్. 1

చ. అరసి, వినమ్రులౌ జనులకందఱ కీముకుశాంతరాత్రితన్
సిరిఁగడుఁబల్మిఁ దేఁ, దలఁపు చేబలెఁ జేసెడు సజ్జభేదమే
కరములు, పల్లవాకృతులు కాలతమోముఖపాతిలోక భీ
హరణచణమ్ములర్కకరము లవన్ని శుభమ్ములు మీకొసంగెడున్. 2

చ. సరసిజగర్భసీమల, నిశాతధరాగ్రముల, న్మెలంగెడు
న్సరిగను, విష్టపౌఘపదనప్రఘణాక్రమ సంప్రవృత్తము
ల్నిరతపథిక్రమంబుననొ నిర్భరతాపములెప్వి, వేగ, వా
సరవిరతిస్సరూపములు సాకెడు మిమ్మవి బ్రధ్నపాదముల్. 3

చ. పయిపలుపట్టి యిర్ల పలఁబాయబయల్పడు మందిఁజూచి ము
న్దయ నిండఁ దేసురీచులను దంతులు నానెసకొల్పు, నప్పుడెం
తయు నవిదష్టమై విమలతథ్యదిశాదశమంబరంబుఁ జే
సి యిడుపిశాల, సయ్యవి, విశిష్టశుభంబులు మీకొసంగెడున్. 4

స్ర • న్యక్కుర్వన్నోషధీశే ముషితరుచి శుచేవౌషధీః ప్రోషితాభా
భాస్వద్గ్రావోద్గతేన ప్రథమమివ కృతాభ్యుద్గతిః పావకేన,
పక్షచ్ఛేదవ్రణాసృక్స్రుత ఇవ దృషదో దర్శయన్ప్రాతరద్రే
రాతామ్రస్త్రీవ్రభానోరనభిమతనుదే స్తాద్గభస్త్యుద్గమో వః.

స్ర. శీర్ణఘ్రాణాంఘ్రిపాణీన్వ్రణిభిరపఘనైర్ఘర్ఘరావ్యక్తఘోషా
న్దీర్ఘాఘ్రాతానఘౌఘైః పునరపి ఘటయత్యేక ఉల్లాఘయన్యః,
ఘర్మాంశోస్తస్య వోంతర్ద్విగుణఘనఘృణానిఘ్ననిర్విఘ్నవృత్తే
ర్దత్తార్ఘాః సిద్ధసంఘైర్విదధతు ఘృణయశ్శీఘ్రమంహోవిఘాతమ్.

స్ర. బిభ్రాణా వామనత్వం ప్రథమమథ తథైవాంశవః ప్రాంశవో వః
క్రాంతాకాశాంతరాళాస్తదను దశదిశః పూరయన్తస్తతోపి,
ధ్వాంతాదాచ్ఛిద్య దేవద్విష ఇవ బలినో విశ్వమాశ్వశ్నువానాః
కృచ్ఛ్రాణ్యుచ్ఛ్రాయహేలోపహసితహరయో హారిదశ్వా హరంతు.

స్ర. ఉద్గాఢేనారుణిమ్నా విదధతి బహుళం యే ఽరుణస్యారుణత్వం
మూర్ధోద్ధూతౌ ఖలీనక్షతరుధిరరుచో యే రథాశ్వాననేషు,
శైలానాం శేఖరత్వం శ్రితశిఖరిశిఖాస్తన్వతే యే దిశంతు
ప్రేంఖంతః ఖే ఖరాంశోః ఖచితదినముఖాస్తే మయూఖాస్సుఖం వః.

స్ర. దత్తానందాః ప్రజానాం సముచితసమయాకృష్టసృష్టైః పయోభిః
పూర్వాహ్ణే విప్రకీర్ణా దిశిదిశి విరమత్యహ్ని సంహారభాజః,
దీప్తాంశోర్దీర్ఘదుఃఖప్రభవభవభయోదన్వదుత్తారనావో
గావో వః పావనానాం పరమపరిమితాం ప్రీతిముత్పాదయంతు.

స్ర. బంధధ్వంసైకహేతుం శిరసి నతిరసాబద్ధసంధ్యాంజలీనాం
లోకానాం యే ప్రబోధం విదధతి విపులాంభోజషండాశయేవ,
తేయుష్మాకం స్వచిత్తప్రథమపృథుతరప్రార్థనాకల్పవృక్షాః
కల్పంతాం నిర్వికల్పం దినకరకిరణాః కేతవః కల్మషస్య.

మ. గతకాంతిన్బ్రతిదీప్తిమాయఁ గడుశోకంబందినట్లోషధీ
సతి, ధిక్కారమొనర్చి, మున్రవిశిలా సప్తార్చి రభ్యుద్గతా
యుతముల్గాఁదగి, ప్రాగ్నగాశ్మములఁ బక్షోచ్ఛిత్త్యరుశ్శోణిత
స్రుతముల్గాఁగనఁజేయు తామ్రరవిఘృష్టుల్పాపముల్బాపెడున్. ౫

మ. ముకుగాల్సేతులు ముక్కులై ప్రణములన్మోమస్ఫుటధ్వానమై
వికలత్వంబునఁ గుందు పాపుల మతేవేల్పామయంబు ల్దొలం
చి కడుంగూర్చు, మదిన్బ్రవృద్ధకరుణాశ్రీశాలిసిద్ధుల్సము
త్సుకతం బూజ లొనర్చు నారవిఘృణు ల్దోషమ్ము మీదేర్చెడుఁగ.

శా. ఆదిన్వ్యోమునతస్స్భజించి, యటదీర్ఘాకారముం జెంది,పై
రోదస్సీమలు ప్రాకి, యంతదెసల న్రోధించుచుం, దిగ్మరు
త్పాదంబుల్హారిగేరునెయ్యవి తమోబలాత్తవిశ్వంబులై,
ఖేదంబుల్దెగునాహరిద్ధయ్యవియత్ఖేలన్మయూఖాళిచేఁగ. 7

చ అరుణునినామమత్యరుణిమాప్తి, యథార్థతరంబుఁ జేయునో
లి,రథహయాననోద్ధత ఖలీనపరిక్షతరక్తరోచి, భూ
ధర శిఖరాళి, శేఖరతఁదాల్చెడు నెద్ది, దినాదిదీప్తిమ
త్కరనికరంబు మీకది సుఖంబులవారిగఁ గ్రుమ్మరించెడున్. 8

మ. సమయాకృష్టవిసృష్టపుష్కలపయస్సంప్రణీతాత్మ ప్రజ
మ్మమితాఘప్రభవద్భవాబ్ధికలము న్పాలించత్పవిత్రాధిరా
జము ప్రాప్తప్రతిదిక్ప్రకీర్ణముపునస్సాయం నివృత్తమ్ముగో
సమజమ్మర్కజమిచ్చుమీకమిత హర్షశ్రీప్రకర్షములన్. 9

మ. తలలందంజలిపఙ్క్తి సంజ, నతితాత్పర్యంబునం బట్టు లో
కులకు న్బంధహర ప్రబోధమిదు, వ్యాకోచాబ్జషండాళి చే
బలె సంహారగణధూమకేతువులెనా భాస్వత్కరంబుల్స్వహ్రా
త్కలనానల్పమునీషిత ప్రతతికి న్కల్పాగముల్మీకగుఁగ. 10

స్ర. ధారా రాయోధనాయాపది సపది కరాలంబభూతాః ప్రపాతే
తత్త్వాలోకైకదీపాస్త్రిదశపతిపురప్రస్థితౌ వీథ్యవః,
నిర్వాణోద్యోగియోగిప్రగమనిజతనుద్వారి వేత్రాయమాణా
స్త్రాయంతాం తీవ్రభానోర్దివసముఖసుఖారశ్మయః కల్మషాద్వః. 11

స్ర. ప్రాచిప్రాగాచరంత్యోఽనతిచిరమచలే చారుచూడామణిత్వం
ముంచంత్యోరోచనాంబు ప్రచురమివ దిశాముచ్చకైశ్చర్చనాయ,
చాటూత్కైశ్చక్రనామ్నాంచతురమవిచలైర్లోచనైరర్చ్యమానా
శ్చేష్టంతాం చింతితానాముచితమచరమాశ్చండరోచీరుచో వః 12

స్ర. ఏకంజ్యోతి, ర్దృశౌద్వే, త్రిజగతి, గదితాన్యబ్జజాస్యై శ్చతుర్భి
ర్భూతానాం పంచమంయాన్యలమృతుషుతథాషట్సు నానావిధాని,
యుష్మాకం తాని సప్త త్రిదశమునిసుతాన్యష్టదిగ్భాంజి భానో
ర్యాంతి ప్రాహ్ణేనవత్వం దశ దధతు శివం దీధితీనాం శతాని. 13

స్ర. ఆవృత్తిభ్రాంతవిశ్వాశ్శ్రమమివదధత శ్శోషిణః స్వోష్మణేవ
గ్రీష్మే దావాగ్నితప్తా ఇవ రసమసకృద్యే ధరిత్ర్యాధయంతి,
తే ప్రావృష్యాత్తపానాతిశయరుజ ఇవోద్వాంతతోయాహిమర్తౌ
మార్తాండస్యాప్రచండా శ్చిరమశుభభిదేఽభీశవో వో భవంతు 14

స్ర. తన్వానా దిగ్వధూనాం సమధికమధురాలోకరమ్యామవస్థా
మారూఢప్రౌఢిలేశోత్కలిత కపిలిమాలంకృతిః కేవలైవ,
ఉజ్జృంభాంభోజనేత్రద్యుతిని దినముఖే కించిదుద్భిద్యమానా
శ్మశ్రుశ్రేణీవ భాసాం దిశతు దశశతీ శర్మఘర్మత్విషో వః. 15

స్ర. మౌలీందోర్మైష మోషీ ద్ద్యుతిమితి వృషభాంకేన యశ్శంకినేవ
ప్రత్యగ్రోద్ఘాటితాంభోరుహకుహరగుహాసుస్థితేనేవ ధాత్రా
కృష్ణేనధ్వాంతకృష్ణ స్వతనుపరిభవత్రస్నునేవ స్తుతోఽలం
త్రాణాయ స్తాత్తనీయా నపి తిమిరరిపో స్సత్విషా ముద్గమో వః 16

మ. ధనతృష్ణాపద స్వర్ణధారలు ప్రపాతప్రాక్కరాలంబము
ల్గనఁద త్త్వంబు ప్రదీపముల్సురపలోక ప్రస్థితిన్వీథులు
స్ధనువద్ద్వారముఁజొన్పు వేత్రములు విద్వద్వ్రాశ్రితముం బ్రాతర
త్యనుకూలాహిమరశ్మిరశ్ములు భవద్వ్యాధి వ్యథల్వ్రీల్చెడుఙ. 11

చ. ఉదయగిరి న్నుశేఖరత నొప్పుచు నించుక మున్ను, దిక్కుల
స్నుదతులు రోచనాంబువులు చూఱఁగఁ బూసికొసంగఁ జల్లినా
బొవలుచుఁ, జక్కవల్మరులు ముచ్చటలెచ్చను చంచలాక్షులం
జదురుసఁగొల్వఁ బొల్చు దివసప్రభురశ్ములు మీకు మేలిడున్. 12

సేను. వెలుఁగొక్కం డిరుగన్ను ముజ్జగమున న్విధ్యాస్యము ల్నాల్గను
స్బలుభూతమ్ముల నేవి య్యైదవదియు, స్బజ్జాడలో నాలుకా
రుల, మెచ్చన్నతమౌను లెన్మిదివెస క్రోధించుఁ బ్రాతన్నవా
ఖ్యలుగాంచు న్బదినూఱులా రవిమయూఖమ్ము ల్మిముం బ్రోచెడుఙ.

మ. పలుమార్విశ్వము సంచరింప నలఁతల్వాటిల్లెనో, స్వోష్మ, శో
షిలెనో, వేసఁగిఁగ్రాగెనో యెరగలి, క్షితృంబువు ల్ద్రావి, వా
నలఁ బానాతిశయామయమ్మునన్నొ, వాంతాంబుల్, హిమార్తోపమ
మ్ముఁల, చండమ్ములు, భాన్వభీశుల శుభమ్ము ల్వ్రీల్చు మీకెప్పుడున్.

చ. నుసువిరి దమ్మికన్జిగి వినూతనమౌ దినపక్త్రిసీమ నూ
గన నొకయించుకంత గననై, మఱికొంచెము ప్రౌఢి రాగిరం
గనువుపడన్బెడంగడరి, యంతనె దిగ్రమణీ దృగుత్సవం
బొసరుచు ముద్దుమీసలన నుష్ణకరాంశులు మిమ్ముఁబ్రోచుతన్. 15

చ. తలనెలకాంతి ముచ్చిలక, తక్కనొయంచు వృషధ్వజుండు, పెం
డలకడ విచ్చుదమ్మియిలు నడ్క, సుఖస్థితినో విధాత, యి
ర్ష్మ, లలి జయించుమేని పుయిలోటకు నోడిన యట్లు కృష్ణుఁడు,
న్బలుఁ వినుతుల్పొనర్చుతను భానునిభానులు పెంపొనర్చుతఙ. 16

స్ర. విస్తీర్ణం వ్యోమ దీర్ఘాః సపది దశదిశో వ్యస్తవేలాంభసోఽబ్ధీ
న్కుర్వద్భిర్దృశ్యనానా నగనగరనగాభోగపృథ్వీంచ పృథ్వీమ్,
పద్మిన్యుచ్ఛ్వాస్యతే యైరుషసి జగదపి ధ్వంసయిత్వాతమిస్రా
ముస్రావిస్రావయంతు ద్రుతమనభిమతం తే సహస్రత్విషో వః. 17

స్ర. అస్తవ్యస్తత్వశూన్యో నిజరుచిరనిశానశ్వరః కర్తుమీశో
విశ్వం వేశ్మేవ దీపః ప్రతిహతతిమిరం యః ప్రదేశస్థితోఽపి,
దిక్కాలాపేక్షయాసౌ త్రిభువనమటతస్తిగ్మభానోర్నవాఖ్యాం
యాతశ్శాతక్రతవ్యాం దిశి దిశతు శివం సోఽర్చిషాముద్గమో వః. 18

స్ర. మాగాంగ్లానిం మృణాళీమృదురితిదయయేవాప్రవిష్టోఽహిలోకం
లోకాలోకస్యపార్శ్వం ప్రతపతి నపరం యస్తదాఖ్యార్థమేవ,
ఊర్ధ్వం బ్రహ్మాండఖండస్ఫుటనభయపరిత్యక్తదైర్ఘ్యోద్యుసీమ్ని
స్వేచ్ఛావశ్యావకాశావధిరవతు స వస్తాపనో రోచిరోఘః. 19

స్ర. అశ్యామఃకాలమేకో నభవతిభువనాంతోఽపివీతేంధకారే
సద్యఃప్రాలేయపాదో నవిలయమచల శ్చంద్రమా అప్యుపైతి,
బంధస్సిద్ధాంజలీనాం నహికుముదవనస్యాపియత్రోజ్జిహానే
తత్ప్రాతఃప్రేక్షణీయం దిశతు దినపతేర్ధామకామాదికం వః. 20

స్ర. యత్కాంతిం పంకజానాం నహరతికురుతే ప్రత్యుతాధిక్యరమ్యాం
నోధత్తే తారకాభాం తిరయతి నితరామాశుయన్నిత్యమేవ,
కర్తుం నాలం నిమేషం దివసమపి పరం యత్తదేకం త్రిలోక్యా
శ్చక్షుస్సామాన్యచక్షుర్విసదృశమఘభిద్భాస్వతస్తాన్మహో వః. 21

స్ర. క్ష్మాం క్షేపీయఃక్షపాంభ శ్శిశిరతరతలస్పర్శతర్షాదృతేవ
ప్రాగాశానేతు మాశా ద్విరదకరసరః పుష్కరాణీవ బోధం,
ప్రాతః ప్రోల్లంఘ్య విష్ణోః పదమపి కృపయేవాతివేగాద్దవీయ
స్యుద్దామం ద్యోతమానా దహతు దినపతే ర్దుర్నిమిత్తం ద్యుతిర్వః.

చ. విరిసిబయల్, ద్దెసల్విడుద, వేలజలంబులువీడ నంబుధు
ల్తరుసగరావనీధరలతావిపులన్విపుల, న్సరోజిని
న్నరుల ప్రబుద్ధుల, ద్దమము నష్టముగా నొనరించునేయవా,
తరణి ఘృణులు ద్దిటాలున హతంబొనరించుత మీయనిష్టముల్. 17

చ. హతతిమిరమ్ము విశ్వము గృహమ్ము ప్రదీపమువోలె నేకతః
స్థితమునొసర్పునేడ, పథికస్మృతి సంగతి హీనము న్నిజో
ద్ధిత రుచి, వాసరాహతము, దిక్సమయేచ్ఛ, జగత్త్రయాటన
ప్రతిరవి ప్రాగ్నవాఖ్య ఘృణివర్గము మీకది ముక్తిమార్గమా. 18

మ. వసివాళ్వాడు బిసాభమంచుదయనో, వాతాశలోకంబు, పే
రసమర్థంబగునంచునే పసము లోకాలోక భూభృత్తటి
న్వెసనూర్ధ్వాబ్జజ భాండఖండదళనా వేగంబునద్దోర్వ్యస్థలి
న్బొసగంగాఁ జొరకెందునేగు రవికుస్ఫారంబు మేల్మికిడుఁ. 19

మ. జగదాప్తోద్గతియేది, వేకువను దృశ్యంబై యిరుల్దోల నా
జగమశ్యామము, కాలము, న్సవిలయు ల్చంద్రుండు శీతాద్రియుఁ
దగసిద్ధాంజలు లుత్పలంబులును బంధంబొందెడు న్దక్షిణం
బగు ధర్మార్థ సుఖాపవర్గములు మీకాకాంతిఁ జింతించుటఁ. 20

చ. ఎదిసరసీజకాంతి హరియింప దికం గడుమీఱఁజేయుఁ బై,
నెదిపడిగప్పుగాని ధరియింపదు చక్కఁగఁ దారకాభ, జే
యదు నిమిషమ్మె వాసరమునంతయు జేయు నినాభ, యొక్కక
న్నెదియొ త్రిలోకికయ్యు విపరీతము, మీకదిపాతకాంతమా. 21

మ. తుమకున్బాఱు హిమాంబుశీతలతల స్పర్శాశనో, దిక్కుల
న్గమనించు న్వడిదిక్కరిట్కర తటాకప్రోల్ల సత్పుష్కరో
ద్గమబోధార్థమొ, మీఱి విష్ణుపదము న్దవ్వేగు శీతార్త సం
ఘముఁ బ్రోవ న్గృపనో దినేశరుచి దుఃఖంబు ల్దొలంగించెడుఁ. 22

స్ర. నోకల్పాపాయవాయో రదయరయదళత్క్ష్మాధరస్యాపిగమ్యా
గాఢోద్గీర్ణోజ్జ్వలశ్రీ రహనినరహితా నోతమః కజ్జలేన,
ప్రాప్తోత్పత్తిః పతంగాన్నపున రుపగతా మోషముష్ణత్విషో వో
వర్తిస్సైవాన్యరూపా సుఖయతు నిఖిలద్వీపదీపస్య దీప్తిః. 23

స్ర. నిశ్శేషాశావపూర ప్రవరగురుగుణశ్లాఘనీయస్వరూపా
పర్యాప్తం నోదయాదౌ దినగమసమయోపప్లవేప్యున్నతైస,
అత్యంతం యానభిజ్ఞా క్షణమపి తమసా సాకమేకత్ర స్తుం
బ్రధ్నస్యేద్ధా రుచిర్వో రుచిరివ రుచితస్యాప్తయే వస్తునోస్తు. 24

స్ర. బిభ్రాణశ్శక్తిమాశు ప్రశమితబలవత్తారకౌర్జిత్యగుర్వీం
కుర్వాణోలీలయాధశ్శిఖినమపి లసచ్చంద్రకాంతావభాసం,
ఆదధ్యాదంధకారే రతిమతిశయినీమావహన్వీక్షణానాం
బాలో లక్ష్మీమపారా మపర ఇవగుహోఽహర్పతే రాతపో వః 25

స్ర. జ్యోత్స్నాంశాకర్షపాండుద్యుతితిమిరమషీశేషకల్మాషమీష
జ్జృంభోద్భూతేనపింగం సరసిజరజసా సంధ్యయా శోణశోచిః,
ప్రాతః ప్రారంభకాలే సకలమివ జగచ్చిత్రమున్మీలయంతీ
కాంతి స్తీక్ష్ణత్విషోక్ష్ణాం ముదముపనయతా త్తూలికేవాతులాం వః.26

స్ర. ఆయాంతీ కిం సుమేరోస్సరణిరరుణితా పాద్మరాగైః పరాగై
రాహోస్విత్స్వస్యమాహారజనవిరచితా వైజయంతీ రథస్య,
మాంజిష్ఠీ ప్రష్ఠవాహావళివిధుతశిరశ్చామరాళీసులోకై
రాశంక్యాలోకితైవం సవితురఘనుదే స్తాత్ప్రభాతప్రభా వః. 27

స్ర. ధ్వాంతధ్వంసంవిధత్తేనతపతి, రుచిమాన్నాతిరూపంవ్యనక్తి
న్యక్త్వం నీత్వాపినక్తం నవితరతితరాం తావదహ్నస్త్విషంయః,
సప్రాతర్మావిరంసీదసకలపటిమా పూరయన్యుష్మదాశా
మాశాకాశావకాశావతరణ తరుణ ప్రక్రమోర్కప్రకాశః. 28

చ. యుగపదగమానిల స్థితిరయోద్ధళితాచల మార్పలేద, యే
దగుపగట న్పరిగాఢము, తమోంజన నిత్యవియుక్తము, న్నతం
గగతసముద్భవమ్ము, తదఖండితమూర్తి, యవర్తి, లోకదీ
ప గగనరత్నమాత్మవిభ, భవ్యము మీకది సంతరించెడున్. 23

చ. అఖిలాశాపరిపూర్తి కీర్తితగుణోదారాదరార్హ, మ్మహా
ర్షుఖమందున్దివసాంత విప్లవమునన్బొల్పొందు నభ్యున్నతి,
స్సఖితన్నిల్వఁదమమ్ముతో నొకటనిచ్చుంజెంచ దింతేని, చి
త్సుఖముల్మీకు దినేశరోచి, రుచినాఁదూఁగాఁడసాగించెడున్. 24

మ. బలవత్తారక మంత్రము సంక్షపణ శుంభచ్ఛక్తి, సచ్చంద్రకాం
త లసద్ద్యోత శిఖిత్వరాక్రమిత, యుద్ధామాంధకారాతి పు
ష్కల నేత్రోత్సవకారి, బాలదినసేశజ్యోతి, విద్యోతి ల
త్ములు మీకిచ్చు ద్వితీయ పావకతనూజుండో యనం జయ్యనన్. 25

చ. ఒకయెడ వెన్నెలల్వెలుపు నొక్కెడఁజీకటి నల్పుఁదమ్మి దు
న్మొకకడఁ బచ్చసంజ యెఱుపొక్కటఁగా భువనాఖ్యచిత్రము
త్సుకతను వ్రాయు నగ్కనకుఁ దూలిక పోలికనొప్పు ప్రత్యుషః
ప్రకటితకాంత మీకుఁ గనుపండువుగావుత మెల్లకాలమున్. 26

మ. హరిరింఖోద్ధత పద్మరాగజ పరాగారక్తమైవచ్చు ని
ర్జర భూమీధరమార్గమో, నిజరథ ప్రాంచత్కుసుంభధ్వజాం
బరమో, ప్రష్ఠతురంగశీర్ష విచల న్మాంజిష్ఠ సచ్చామరో
త్కరమో, నానుదయారుణప్రభ, సముత్సారించు మీదుఃఖముల్.

మ. తమముంబాపును బాపమీదు, రుచిమంతంబు న్గడున్వ్యక్తి రూ
పముఁ జెంపించదు, రేయడంచియు, పగల్భాసిల్ల నీదంత, య
ర్థ్యము తేజం బసమగ్రము న్గగనదిగ్వ్యాప్త్యాది తారుణ్య వి
భ్రమ విభ్రాజిత మీప్సితంబులు దినారంభంబున న్నించెడున్. 2

స్ర. తీవ్రం నిర్వాణహేతు ర్యదపిచ విపులం యత్ప్రకర్షేణచాణు
ప్రత్యక్షం యత్పరోక్షం యదిహ యదపరం నశ్వరం శాశ్వతంచ,
యత్సర్వస్య ప్రసిద్ధం జగతి కతిపయే యోగినో యద్విదంతి
జ్యోతి స్తద్ద్విప్రకారం సవితురవతు వో బాహ్యమాభ్యంతరంచ. 29

స్ర. రత్నానాం మండనాయ ప్రభవతి నియతోద్దేశలబ్ధావకాశం
వహ్నే ర్దార్వాదిదగ్ధుం నిజజడిమతయా కర్తుమానందమిందోః,
యత్తు త్రైలోక్యభూషా విధిరఘుదహనం హ్లాదివృష్ట్యాశు తద్వో
బాహుల్యోత్పాద్యకార్యాధికతరమతులా దేకమేవార్కతేజః. 30

స్ర. మీలచ్చక్షుర్విజిహ్వశ్రుతి జడరసనం నిఘ్నితఘ్రాణవృత్తి
స్వవ్యాపారాక్షమత్వక్పరిముషితమనః శ్వాసమాత్రావశేషం,
విస్రస్తాంగం పతిత్వా స్వపదపహరతా దశ్రియం వోఽర్కజన్మా
కాలవ్యాళావలీఢం జగదగద ఇవోత్థాపయన్ప్రాక్ప్రతాపః. 31

స్ర. నిశ్శేషం నైశమంభః ప్రసభమపనుదన్నశ్రులేశానుకారి
స్తోకస్తోకాపనీతారుణరుచిరచిరా దస్తదోషానుషంగః,
దాతా దృష్టిం ప్రసన్నాం త్రిభువననయనస్యాశు యుష్మద్విశిష్టం
వధ్యాద్బ్రధ్నస్య సిద్ధాంజనవిధిరపరః ప్రాక్తనోర్చిః ప్రచారః. 32

స్ర. భూత్వా జంభస్య భేత్తుః కకుభి పరిభవారంభభూశ్శుభ్రభానో
ర్బిభ్రాణా బభ్రుభావం ప్రసభమభినవాంభోజజృంభాప్రగల్భా,
భూషా భూయిష్ఠశోభా త్రిభువనభవనస్యాస్య వైభాకరీయా
విభ్రాంతిభ్రాజమానా విభవతు విభవోద్భూతయే సా విభా వః. 33

స్ర. సంసక్తం సిక్తమూలా దభినవభువనోద్యానకౌతూహలిన్యా
యామిన్యా కన్యయేవామృతకరకలశావర్జితేనామృతేన,
అర్కాలోకః క్రియాద్వో ముదముదయశిరశ్చక్రవాళాలవాలా
దుద్యన్బాలప్రవాళప్రతిమరుచిరహఃపాదపప్రాక్ప్రవాళః. 34

మ. ఎదిరీక్ష్యంబు, విశాల, మైంద్రియక, మిందే, దధుర్వినం, బీజగం
బెది సర్వంబు నెఱుంగు, బాహ్యమది, ముక్తీడ్యం, బణిష్ఠంబు, దు
ర్వ్యాప, మాముష్మికము, స్థవిరంబు, మునిసంవేద్యంబు, నాభ్యంతరం
బది సౌరంబగు తేజమార ద్వివిధం బానందము న్నీకిడున్. 29

మ. రతనంబు ల్ఖచితంబు లెందవునదే రంజిల్లు, సప్తార్చి సం
తత జీర్ణాటవు లేర్చుఁ, గూర్చు సకలానందంబు శీతాంశుఁ డ
ద్భుత మర్కాభ, త్రిలోకభూష, యఘముల్దూలించు, వృష్టిన్ముదు
ద్గతిఁగావించు, నెవొక్కఁటే బహుళ కృత్యంబద్ది ప్రోచున్నినున్. 30

మ. విగతాఘ్ర గ్రహపాటవేంద్రియము, నావిర్భూత నిశ్వాసి, మం
చగతిం, జేష్టలుదక్కి బుద్ధినెడి, వాచాహీనమై దీనమౌ
జగము న్కాలభుజంగదష్టముఁ జికిత్సన్వేగఁ బ్రత్యుత్థితం
బుగఁ జేయంగల వెజ్జులోయన నినస్ఫూర్తు ల్సిరుల్మీకిడున్. 31

మ. ఇవమశ్రు ప్రతిమంబు సర్వమును మాయించి న్వడి, న్రక్తిమం
బ[illegible]ం ద్రోచెడు నించుకించుక, యదోషాసంగ, మత్యచ్ఛదృ
ష్టిప్రదాన్యంబు త్రిలోకనేత్రములకు, న్సిద్ధాంజనంబో యనన్
స[illegible]త్ప్రాక్కర సంప్రచార [illegible]హితోత్సాహాస్పదంబయ్యెడున్. 32

ఉ. ప్రాచినిదోఁచి, శుభ్రరుచి ప్రాభవమూఁచి, కుసుంభదంభముం
ద్రోచుచు నేఁచి, బూచుచు సరోజినినిబించఁగ, లోకలోచనా
సేచనక త్రిలోక గృహచిత్రవిభూషణమై, సువిభ్రమ
శ్రీవసు రాజితంబిను మరీచియసించఁత దాఁచ నేచెదున్. 33

మ. అల [illegible]త్ర్యంబుజనేత్ర, సు[illegible]త్ప్రభు[illegible]నో [illegible]న్యనాశనో, ప్రాక్కుభృ
ద్వలయావాలము, యామినీకరఘుటో పాత్త్రామృతాసేచనో
జ్జ్వలముం జేయుఁగ, విద్రుమాభ దినవృక్ష ప్రాక్ప్రవాళంబు నా
విలసిల్లు న్రవిధామ, మంచు నెది, ముద్విస్తారి మీ కద్దియా. 34

స్ర. భిన్నంభాసారుణస్య క్వచిదభినవయా విద్రుమాణాంత్విషేవ
త్వంగన్నక్షత్రరత్నద్యుతినికరకరాళాంతరాళం క్వచిచ్చ,
నాంతర్శ్లిష్టకృష్ణశ్రియముదధిమివ ధ్వాంతరాశిం పిబన్ స్తా
దౌర్వః పూర్వోఽప్యపూర్వోఽగ్నిరివ భవదఘప్లుష్టయేఽర్కాగ్నిభాసః.

స్ర. గంధర్వైర్గద్యపద్యవ్యతికరితవచో హృద్యమాతోద్యవాద్యై
రాద్యైర్యో నారదాద్యైర్మునిభిరభినుతో వేదవేద్యైర్విభిద్య,
ఆసాద్యాపద్యతే యం పునరపిచ జగద్యౌవనం సద్య ఉద్య
న్నుద్ద్యోతోద్యోతితద్యౌర్ద్యతుదివసకృతోఽసావవద్యానివోఽద్య.

స్ర. ఆవానైశ్చంద్రకాంతైశ్చ్యుతతిమిరతయా తానవాత్తారకాణా
మేణాంకాలోకలోపాదుపహతతమసా మోషధీనాం లయేన,
ఆరాదుత్ప్రేక్ష్యమాణా క్షణముదయతటాంతర్హితస్యాహిమాంశో
రాభా ప్రాభాతికీ వోఽవతునతునితరాం తావదావిర్భవంతీ. 37

స్ర. సానౌసా నోదయే నారుణితదళపునర్యౌవనానాం వనానా
మాలీమాలీఢపూర్వా పరిహృతకుహరోపాంతనిమ్నాంతనిమ్నా,
భా వో భావోపశాంతిం దిశతు దినపతేర్భాసమానా సమానా
రాజీ రాజీవరేణో స్సమసమయముదేఽతీవ యస్యా వయస్యా. 38

స్ర. ఉజ్జృంభాంభోరుహాణాం ప్రభవతి పయసాంయా శ్రియైనోష్ణతాయై
పుష్ణాత్యాలోకమాత్రం నతుదిశతిదృశాం దృశ్యమానా విఘాతం,
పూర్వాద్రేరేవపూర్వందివమనుచపునః పావనీ దిఙ్ముఖానా
మేనాంస్యైనీ విభా సా సుదతునుతిపదైకాస్పదం ప్రాక్తనీ వః. 39

స్ర. వాచాంవాచస్పతేరప్యచలభిదుచితాచార్యకాణాం ప్రపంచై
ర్వైరించానాం తథోచ్చారితరుచిమదృచాం చాననానాం చతుర్ణాం,
ఉచ్చైస్తారాప్సువాచ్యచ్యుతిశుచి చరితం యస్య నోదైచ్ఛ్యవాచ్య
ప్రాచ్యం. వర్చశ్చకాసచ్చిరముపచినుతాత్తస్య చండార్చిషో వః. 40

మ. అరుణత్విణ్ణవ విద్రుమాభ, యొకచో, నంచద్భముక్తాఫలో
దరనిర్యద్ద్యుతులొక్కచోటఁ బెరయ, న్నాశేష కృష్ణశ్రి, శా
ర్వరసంఘంబు, మహాబ్ధియట్లొనర, నౌర్వంబ ట్లపూర్వంబు పూ
ర్వరవిద్యోతము ద్రావునేది, యదిమీపాపమ్ములం దున్మెడున్. 35

శా. గానానూనత గద్యపద్యములఁ గాంక్షల్దీరఁ గంధర్వులున్
నానా వేద్యములన్నుతింత్రు శ్రుతులన్వ్యాసాదిమౌనీంద్రులున్
భానంబద్దెదిగాంచి ముజ్జగముసంపాదించెడు నొక్కవనం
బానందంబది మీకుఁజేయు లసితానంతం బఘౌఘాంతమున్. 36

మ. జలజాప్తుం డుదయాద్రిచాటున నిమేషంబుండఁ గల్యేష దు
జ్జ్వలమౌ వెల్గది యూహ్యమౌ దవుల వే జాలింకుచంద్రోపలం
బులుఁ బల్చంబడు చుక్కలున్విరిదమంబు న్మాయుశీతాంశుఁ గాం
తులువోనాడెడు నోషధుల్గన విభూతుల్మీక దెప్డిచ్చెడున్. 37

చ. వనజపరాగరాజి, సఖివైఖరి, నూతనరాగపత్రయా
వనవనరాజితోదయము వర్జ్యదరోదర పార్శ్వభాగమున్
దనుత నుతం, బసామ్యలసితంబు సమానసముద్గతంబు నే
దినపతిదీప్తి కద్దిమదిఁదేలుచు శాంతిని శాంతచింతనన్. 33

చ. స్ఫుటకమలంబులొ కమలముల్సిరిఁజెందును జెందపుష్టమున్
బటిమమెచూడఁ జూప్కులకుఁ బాటిలెడు న్మిఱుమిట్లుగల్గవు
త్కటపరిశుద్ధిముందు దయథాత్రినె పైనటునింగి దిక్కులం
తటనగుదేనఁ బ్రాగినుని థామము దే భళి పాపలోపియౌ. 39

మ. అచలద్విడ్గురుతార్క్ష్యగీష్పతివచో వ్యాసంబున ద్ధాతృ వే
దచయోచ్చారణ శుద్ధవక్త్రముల నౌద్ధత్యంబునన్దేనియ
చ్ఛచరిత్రంబు వివేకదుర్వచము పూజావేళ నిర్వాచ్య ము
చ్ఛచకాసద్రవిథామ, మామముఖివాసౌఖ్యంబు మీకిచ్చెడున్. 40

స్ర. మూర్ధ్న్యద్రేర్ద్రాతురాగస్తరుషుకిసలయో విద్రుమౌఘస్సముద్రే
దిఙ్మాతంగోత్తమాంగేష్వభినవనిహితస్సాంద్రసిందూరరేణుః,
సీమ్ని వ్యోమ్నశ్చ హేమ్నస్సురశిఖరిభువో జాయతే యః ప్రకాశః
శోణిమ్నా సా ఖరాంశోరుషసి దిశతు వశ్శర్మ శోభైకదేశః. 41

స్ర. అస్తాద్రీశోత్తమాంగే శ్రితశశిని తమః కాలకూటే నిపీతే
యాతే వ్యక్తింపురస్తాదరుణకిసలయే ప్రత్యూషః పారిజాతే,
ఉద్యన్త్యారక్తపీతాంబరవిశదతరోద్వీక్షితా తీక్ష్ణభానో
ర్లక్ష్మీర్లక్ష్మీరివాస్తు స్ఫుటకమలపుటోపాశ్రయా శ్రేయసే వః. 42

స్ర. నోదన్వాఞ్జన్మభూమిర్న తదుదరభువో బాంధవాః కౌస్తుభాద్యాః
పాణౌ పద్మం న యస్యా న చ నరకరిపూరస్థ్సలీ వాసవేశ్మ,
తేజోరూపాపరైవ త్రిషు భువనతలేష్వాదధానా వ్యవస్థాం
సా శ్రీః శ్రేయాంసి దిశ్యాదశిశిరమహసో మండలాగ్రోద్గతా వః. 43

ఇతి ప్రభావర్ణనమ్

అశ్వవర్ణనమ్

స్ర. రక్షంత్వక్షుణ్ణహేమోపలపటలమలం లాఘవాదుత్పతంతః
పాతంగాః పంగ్వవజ్ఞాజిత పవనజవా వాజినస్తే జగంతి,
యేషాంవీతాన్యచిహ్నోన్నయమపివహతాం మార్గమాఖ్యాతి మేరా
వుద్యన్నుద్దామ దీప్తిద్యుమణి మణిశిలావేదికాజాతవేదాః. 44

స్ర. శ్లిష్టాః పృష్ఠేంశుపాతైరతిసికతతయా దత్తదాహాతిరేకై
రేఖాహోక్రాంత కృత్స్నత్రిదివపథపృథుశ్వాసశోషాః క్రమేణ,
తీవ్రోదన్యాస్త్వరంతామహితవిహతయే సప్తయస్సప్తసప్తే
రభ్యాశాకాశ గంగాజల సరళగళావాప్తతాంతాననా వః. 45

మ. జలధిన్విద్రుమముల్ ద్రుమాళిఁజివురుల్ శైలంబు నంజేవురుల్
బలభిత్కుంభిశిరంబునం దవిరళ ప్రత్యగ్ర సిందూరధూ
ళులు వింటన్హరు వింటిపైడి తళుకుల్ శోణద్యుతిన్భాను దీ
ప్తిలవంబుల్ పఱువాతనేవవి భవత్ప్రీత్యావహంబయ్యెడున్. 41

శా. అందం జందురుఁ డస్తశూలితల యిర్లన్కాలకూటంబువోఁ
బొందన్నారుణ పల్లవంబుదయమున్ మున్గల్యమందార మొ
య్యందమ్ముల్దరఫుల్లముల్నెలవుగా నారక్తపీతాంబరా
మందోద్వీక్షిత యాచుదోఁచు సిరిసేమమ్మార్కమీకిచ్చెడున్. 42

మ. కడలింబుట్టదు కౌస్తుభాదులనుఁ గుద్గారచ్యుతోరస్థ్సలిన్
విడిదింజెందదు కేలవారిరుహమున్ లేదన్యయే తేజుగూ
పడర న్సుజ్జగమందు సత్క్రియల మర్యాదం బ్రతిష్ఠింప నే
బిడవుష్టైన్రవిమండలాగ్రమున నాపెన్లచ్చియిచ్చున్సిరుల్. 43

ఇది ప్రభావర్ణనము

అశ్వవర్ణనము.

మ. తఱటుంబిచ్చుకకుంటుగాలివడి ఢిందంజంగునందాటుచుం
బఱవన్సూరుని వారువంబులెవి సౌవర్ణంపు రాల్నల్గవే
గుఱుతుల్గాన్పడ వాండులైన దివిషద్గోత్రంబునన్వేని తె
న్నెఱుఁగించు న్రవికాంతవేదిహయా భుఘ్నేతుల్గతుల్మీకవా. 44

మ. తమవెన్నుల్గడుఁ జేరువౌట ఘృణిపాతమ్ముల్పడంగాల్ప స
ర్వమరున్మార్గము దాటుటొక్క పగటన్మాన్పసంబిగుర్గార్ప దా
హముమెండై దరివేల్పుటేట మెడలొయ్యన్నాచి వాంఛుండలల్
గమలాప్తాశ్వములేవ వాపదలవేగంబాపు భావత్కముల్. 45

స్ర. మత్వాన్యాన్పార్శ్వతోఽశ్వాన్ స్ఫటికమణిదృషద్దృష్టదేహాన్ద్రవంతీ
వ్యస్తేఽహాన్యస్తసంధ్యేయమితిమృదుపదా పద్మరాగోపలేషు,
సాదృశ్యాదృశ్యమూర్త్తిర్మరకతకటకే క్లిష్టసూతా సుమేరో
ర్మూర్ధన్యావృత్తిలబ్ధద్రుతగతిరవతాద్బ్రధ్నవాహావళిర్వః. 46

స్ర. హేలాలోలం వహంతీ విషధరదమనస్యాగ్రజేనావకృష్టా
స్స్వర్వాహిన్యాస్సుదూరం జనితజవజయా స్యందనస్య స్యదేన,
నిర్వ్యాజం తాయమానే హారితిమనినిజే స్ఫీతఫేనాహితశ్రీ
రశ్రేయాంస్యశ్వపఙ్క్తిశ్శమయతు యమునేవాపరా తాపనీవః. 47

స్ర. మార్గోపాంతే సుమేరోర్నువతికృతనతే నాకధామ్నాం నికాయే
వీక్ష్య వ్రీడావతీనాం ప్రతికుహరముఖం కిన్నరీణాం ముఖాని,
సూతే సూయత్యపీషజ్జడగతి వహతాం కంధరాగ్రైర్వలద్భి
ర్వాహానాం వ్యస్యతాద్వస్సమమసమహరే హ్రేషితం కల్మషాణి. 48

స్ర. ధున్వంతో నీరదాళీర్నిజరుచిహరితాః పార్శ్వయోః పక్షతుల్యా
స్తాలూత్తానైః ఖలీనైః ఖచితముఖరుచశ్చ్యోతతా లోహితేన,
ఉడ్డీయేవవ్రజంతో వియతి జవవశాదర్కవాహాః క్రియాసుః
క్షేమం హేమాద్రిహృద్యద్రుమశిఖరశిరశ్శ్రేణిశాఖాశుకాభాః. 49

ఇత్యశ్వవర్ణనమ్.

అనూరువర్ణనమ్

స్ర. ప్రాతశ్శైలాగ్రరంగే రజనియవనికాపాయసంలక్ష్యలక్ష్మీ
ర్విక్షిప్యాపూర్వపుష్పాంజలిముడునికరం సూత్రధారాయమాణః,
యామేష్వంకేష్వివాహ్నః కృతరుచిషు చతుర్ష్వేవ లబ్ధప్రతిష్ఠా
మవ్యాత్ప్రస్తావయన్వో జగదటనమహానాటికాం సూర్యసూతః. 50

మ. ప్రతిబింబమ్ములు గన్పడం, బలుగురాపట్ల న్బరాశ్వమ్ములన్
మతితోఁ బ్రక్కలఁబాఱుచు, న్దదిపగ ల్మాణిక్యములూన్చి సం
జతలంబొంది నడన్గ డన్పడుచుఁ, బచ్చల్గల్గుచోఁ గానరా
కతిఖిన్నుంఠుగ యంత, పస్వలిషు సూర్యాశ్వమ్ములో మున్నిమున్.

మ. ద్యునదిన్మీఱుచు స్యందనంపువడి, హేలోద్రిక్తత న్బాఱ, నా
గనుదగ్రోద్భవు డట్టిలాగ, నెఱయంగా నచ్చపుంబచ్చడా,
ల్ఘనమౌ నుర్వుల నంచమొంది, పరయౌ గాలింది నానొప్పుతా
పనవాహావళి, మీయమంగళముల న్భంగంబు నొందించుతన్. 47

మ. సురబృంద మ్మమరాద్రిదారి దరులన్జోతల్నుతుల్సేయఁ, గం
దరవక్త్రంబుల హ్రీమదశ్వ ముఖకాంతావక్త్రము లూన్చి, వే
సరిన న్సారథి, ద్రిప్పుచు న్మెడల నీమన్మందతం బాఱువా
సరకృద్వాజులు మీయఘమ్ములు సముత్సారించు నుద్వృత్తగన్. 48

చ. స్వరుచిహారిఘ్నవాళి లిరుప్రక్కల జెక్కలువోలె నాడ, ను
త్తర్వరఁజనుచు న్దివిన్నెగసి, దౌడలవెల్కలఁ గళ్ళెముల్పడన్
క్షురదసృగాస్యకాంతుల శుకంబులు నాఁగనకాద్రిశృంగ సుం
దరతరులం జెలంగు నినుతట్టువ ముల్భవ దిష్టదంబులౌ. 49

ఇది అశ్వవర్ణనము

అనూరువర్ణనము

చ. ఉదయధరాగ్రరంగమున నొయ్యనరే తెరయెత్తఁగాననై
ముదమునఁ జొక్కలన్విరుల పూర్వత సంజలేఁ జల్లి సూత్రధా
రదశబగంటినాల్గు ప్రహరంబుల నంకములన్వలె న్రుచి
ప్రద, జనమోదనాటిక, దొరంకొను గాశ్యపి మిమ్ముఁగాచెడున్. 50

స్ర. ఆక్రాంత్యా వాహ్యమానం పశుమివహరిణా వాహకోఽగ్ర్యోహరిణాం
భ్రామ్యంతం పక్షపాతాజ్జగతి సమరుచి స్సర్వకర్త్రైకసాక్షీ,
శ్రోత్రం నేత్రశ్రుతీనా మవజయతి వయో జ్యేష్ఠభావే సమేఽపి
స్థేమ్నాం ధామ్నాం నిధిర్య స్సభవదఘనుదే నూతనస్తాదనూరుః.

స్ర. దత్తార్ఘైర్దూరనమ్రై ర్వియతి వినయతో వీక్షితస్సిద్ధసాధ్యై
స్సానాథ్యం సారథిర్వ స్సదశశతరుచే స్సాతిరేకం కరోతు,
ఆపీయప్రాతరేవ ప్రతతహిమపయ స్స్యందినీ రిందుభానూ
ర్యః కాష్ఠాదీపనోఽగ్రే జడిత ఇవభృశం సేవతే పృష్ఠతోఽర్కమ్. 52

స్ర. ముంచన్రశ్మీన్దినాదౌ, దినగమసమయే సంహరంశ్చ స్వతంత్ర
స్తోత్రప్రఖ్యాతవీర్యో, వియతి హరి పదాక్రాంతిబద్ధాభియోగః,
కాలోత్కర్షాల్లఘుత్వం ప్రసభమధిపతే ర్యోజయన్యో ద్విజానాం
సేవాప్రీతేన పూష్ణా స్వసమఇవ కృతస్త్రాయతాం సోఽరుణోవః.

స్ర. శాతశ్యామాలతాయాః పరశురివ తమోరణ్య వహ్నేరివార్చిః
ప్రాచ్యేవాగ్రే గ్రహీతుం గ్రహకుముదవనం ప్రాగుదస్తాగ్రహస్తః,
ఐక్యం భిందన్ద్యుభూమ్యో రవధిరివ విధాతేవ విశ్వప్రబోధం
వాహానాంవో వినేతా వ్యపనయతువిపన్నామ ధామాధిపస్య. 54

స్ర. పౌరస్త్యస్తోయదర్తోః పవనఇవ పత, న్పావకస్యేవ ధూమో
విశ్వస్యేవాదిసర్గః, ప్రణవ ఇవ పరం పావనో వేదరాశేః,
సంధ్యానృత్తోత్సవేచ్ఛో రివమదనరిపో ర్నందినాందీ నినాదః
సౌరస్యాగ్రే సుఖం వో వితరతువినతానందనః స్యందనస్య. 55

స్ర. పర్యాప్తం తప్తచామీకరకటకతటే శ్లిష్టశీతేతరాంశో
రాసీదత్స్యందనాశ్వానుకృతిమరకతే పద్మరాగాయమాణః,
యస్సోత్కర్షాం విభూషాం కురుతఇవకులక్ష్మాభృదీశస్య మేరో
రేనాంస్యహ్నాయదూరం గమయతుసగురుః కాద్రవేయద్విషోవః.56

చ. హరులకు నాయకాగ్ర్యుఁడు, సమాభిరుచిప్రతి, సర్వసాక్షి, యే
యరుణుఁడు, దుల్యమైనను వయోధికభావము, గోవుఁబోలెఁ బై
హరినడిపింపఁ, బక్షముల నార్చుచు, దృక్ప్రతిబద్ధమత్సరున్
గరుడుని నోర్చు, ధామనిధి నవ్యుఁడుమీ యఘమాతఁ డేర్చెడున్.

మ. వినతుల్దవ్వున, నర్పితార్ఘ్యులు, దివిన్వీక్షింప సిద్ధౌఘముల్
ఘననీహారకణస్రుదిందుకరసంఘుం బాని, శీతార్తుఁడో
యన-, బృష్ఠంబున నర్కుఁగొల్చు, మును గాష్ఠాదీపనుండేతఁడా
యినసూతుండెసఁగించుగావుత భవత్సేనత్వమున్వేకువన్. 52

మ. కడునాస్థ న్గగనంబునన్ హరిపదాక్రాంతి న్గనున్, రశ్ములన్
విడువన్వేకువ, సంజసంహృతి, స్వతంత్రించున్, వడిన్లాఘవం
బిడువేళా ఘనతద్విజేశునకు, వీర్యేడ్యస్వతస్త్రైత్రుఁడే
దెడుఁబోల్చిం దనుమెచ్చి ప్రొద్దనగ్రహాధీడ్యంత మిమ్మెప్పుడున్. 53

మ. తిమిరారణ్య కృశానుకీలమొ, ద్యుభూదేశైక్యభిద్రత్నమో
తమియన్దీవనుద్రెంచు గొడ్డలియొ, బోధస్రష్టయోలోకపుం
గుమికిం, బ్రాగ్సతి గాముల న్గముదము ల్గోయంగ మున్జాచు హ
స్తమొ, ధామాధిపయంత, యుష్మదఘశబ్దమ్ము ల్దొలంగించెడున్. 54

మ. పొగలాగగ్నికిఁ, దూర్పుగాలివలె మబ్బుంగాఱుకున్, బావనం
బగు నోంకారముపోలికన్ శ్రుతికి, సంధ్యానర్తనాభ్యుద్యతా
జగవేష్వానికి నందినాందిగతి, సూక్ష్మంబున్బలె న్సృష్టి క
గ్రగుఁడాదిత్యుని తేరికిచ్చు గరుడాగ్రప్రోచ్ఛభపుం దీప్తముల్. 55

మ. కడుమేలైఁడితటంబు వెల్గులబొసంగం గాంచి, యందాకుడాల్
పక్షుకుల్ద్రైరి హాయంబులో మనఁ జలిన్పు, న్నడ్మబగ్గెంపులా
గడరుం దాఁగుల భూభృదీశునకు సౌరాహారముంగూర్పనా,
నిడుమల్నెవ్వడి దవ్వుగానిడు భుజంగేడ్ద్విద్గురుం డెప్పుడున్. 56

స్ర. నీత్వాశ్వాంత్సప్తసప్తీ ఇవ నియమవశం వేత్రకల్పప్రతోద
స్తూర్ణం ధ్వాంతస్య రాశా వితరజనఇవోత్సారితే దూరభాజి,
పూర్వం ప్రష్ఠో రథస్య క్షితిభృదధిపతీ న్దర్శయం స్త్రాయతాద్వ
స్త్రైలోక్యస్థానదానోద్యతదివసపతేః ప్రాక్ప్రతీహారపాలః. 57

స్ర. పాశానాశాన్తపాలా దరుణ వరుణతో మా గ్రహీః ప్రగ్రహార్థం
తృష్ణాం కృష్ణస్య చక్రే జహిహి నహి రథో యాతి మే నైకచక్రః,
యోక్త్రం యుగ్యం కిముచ్చైశ్శ్రవసమభిలషస్యష్టమం వృత్రశత్రో
స్త్యక్త్వాన్యాపేక్షవిశ్వోపకృతిరితి రవిశ్శాస్తి యం సోఽవతాద్వః. 58

స్ర. వజ్రిఞ్జ్ఞాతం వికాసీక్షణకమలవనం భాసి, నో భాసి వహ్నే
తాతం నత్వాశ్వపార్శ్వం నయ యమ మహిషం, రాక్షసాః వీక్షితాః స్థ,
స్వస్తీశ సించ ప్రచేతః, పవన భజ జవం విత్తపావేదితస్త్వం
వందే శర్వేతి జల్పన్ప్రతిదిశమధిపాన్పాతు పూష్ణోఽగ్రణీర్వః. 59

స్ర. నో మూర్ఛాచ్ఛిన్నవాంఛశ్శ్రమవివశవపుర్నైవ నాప్యాస్యశోషీ
పాన్థః పథ్యేతరాణి క్షపయతు భవతాం భాస్వతోఽగ్రే సరస్సః,
యస్సంశ్రిత్య త్రిలోకీమటతి పటుతరైస్తప్యమానో మయూఖై
రారాదారామరేఖామివ హరితమణిశ్యామలామశ్వపఙ్క్తిమ్. 60

స్ర. సీదన్తోన్తర్నిమజ్జజ్జడఖురముసలా స్సైకతే నాకనద్యాః
స్కన్దంతః కందరాలీః కనకశిఖరిణో మేఖలాసు స్ఖలన్తః,
దూరం దూర్వాస్థలోత్కామరకతదృషది స్థాస్నవో యన్నయాతాః
పూష్ణోశ్వాః పూరయన్త్యస్తదవతు జవనైర్హ్రుంకృతేనాగ్రగో వః. 61

ఇత్యనూరువర్ణనమ్

మ. జగముల్మోఁటికిఁ గొల్వొసంగ, దినరాజ్యస్వామి, తత్స్యందనా
గ్రగుఁడన్బ్రాక్కృతిహారి, సప్తహయ కక్ష్యల్వశ్యముల్సేసి, వే
త్రగతిం దోత్రమెసంగ, నిర్లితర మర్త్యశ్రేణినాదూరగం
బుగఁ బ్రాగ్దర్శిత భూభృదీశుఁడు భవన్మోద ప్రదుండయ్యెడున్. 57

మ. అపరాధీశునిచేతివో యరుణ యేలాప్రగ్గముల్పట్ట, నా
సపడంబోకుము విష్ణుచక్రము, విశిష్టం బేకచక్రత్వమే,
ద్యుపవాహమ్మును బూన్ప నష్టమముగా యోచింపకం, చిట్లు ము
క్తపరేచ్ఛాఖిల పార్క్యయంత్రితుఁడు సూతశ్రేష్ఠుఁడిష్టంబిడున్. 58

మ. కనుదమ్ము ల్వికసించె వజ్రి, తొలఁగెన్ధ్వాంతము ల్శిఖీ, కాలవా
హనము న్వాజుల ప్రక్కకున్నడుపు మయ్యన్మ్రొక్కి, రాకాసి వీ
క్షణమయ్యె, న్గనునాన్పమోవరుణ, వేగంబాశుగాపొందు, నిన్
వినుతున్నిత్తప శర్వమ్రొక్కను, ఖరత్విడ్వ్యంత ప్రోచున్మిమున్. 59

చ. తెరువరిప్రొద్దుముందు పఱతేఁగడు వెల్గులఁగ్రాఁగి, యాసవోఁ
బొఁదయక మూర్ఛ, మేనువశము న్విడకా,స్యము నెండకేఁగెడున్
హారితమణిద్యుతుల్గురియు నశ్వసమూహపు లేఁతతోఁటచాల్
దొరకుట నేతఁడా,పదలు తూలెడు మీఁకతనిన్భజించుటన్. • 60

మ. చరణంబుల్దిగఁజాఱె మేలుగుహాలన్, స్వర్వాహినీసైకతాం
తరమజ్జన్ము సలత్ఖురాంచల జడత్వప్రాప్త ఖేదంబులై
హరిదశ్వస్థలి, దూర్వలన్బ్రమముచే నర్కాశ్వము ల్నిల్వను
త్త్వరధేయంచు నదల్చు నేతఁడదినింపన్ద్రితమీఁకాతఁడా. 61

ఇది అనూరువర్ణనము

అథ రథవర్ణనమ్

స్ర. పీనోరఃప్రేరితాశ్వై శ్చరమఖురపుటాగ్రస్థితైః ప్రాతరద్రా
వాదీర్ఘాంగైరధస్తా ద్ధరిభిరపగతాసంగనిశ్శబ్దచక్రః,
ఉత్తానానూరుమూర్ధ్నా వనతిపథభవద్విప్రతీపప్రణామః
ప్రాహ్ణే శ్రేయో విధత్తాం సవితురవతరన్వ్యోమవీథీం రథో వః. 62

స్ర. ధ్వాంతౌఘధ్వంసదీక్షావిధిగురువహతా ప్రాక్సహస్రం కరాణా
మర్యమ్ణా యో గరీయః పదమతులముపానీయతాధ్యాసనేన,
స్రశ్రాంతానాం నితాంతం భరమివ మరుతామక్షమాణాం విసోఢుం
స్కంధాత్స్కంధం వ్రజన్వోవృజినవిహతయే భాస్వతస్స్యందనోఽస్తు.

స్ర. యోక్త్రీభూతాన్రథస్య గ్రసితుమివ పురో దందశూకాన్దధానో
ద్వేధావ్యస్తాంబువాహావలివిహితబృహత్పక్షవిక్షేపశోభః,
సావిత్రస్స్యందనోఽసౌ నిరతిశయరయప్రీణితానూరురేనః
క్షేపీయో యోగరుత్మానివ హరతు హరిచ్ఛావిధేయప్రచారః. 64

స్ర. ఏకాహేనైవ దీర్ఘాం, త్రిభువనపదవీం లంఘయన్యో లఘిష్ఠః
పృష్ఠే మేరోర్గరీయా న్దలితమణిదృష త్త్విం పిపింషన్నిరాంసి,
విశ్వస్యైవోపరిష్టా దపిచ పునరథ స్తాదివాస్తాద్రిమూర్ధ్ని
బ్రధ్నస్యావ్యాత్సజాతో దురధిగమపరిస్పందనః స్యందనో వః. 65

స్ర. ధూర్ధ్వస్తాగ్ర్యగ్రహాణి ధ్వజపటపవనాందోళితేందూని దూరం
రాహో గ్రాసాభిలాషాదనుసరతి పున ర్దత్తచక్రవ్యథాని,
శ్రాంతాశ్వశ్వాసహేలా ధుతవిబుధధునీ నిర్ఝరాంభాంసి భద్రం
దేయాసుర్వో దవీయో దివి దివసపతే స్స్యందన ప్రస్థితాని. 66

స్ర. అక్షే రక్షాం నిబధ్య ప్రతిసరవలయై ర్యోజయంత్యో యుగాగ్రం
ధూ స్తసంభే దత్తధూపాః ప్రహితసుమనసో గోచరే కూబరస్య,
చర్చాం చక్రే దధత్యో మలయజరజసా సిద్ధవధ్వస్త్రిసంధ్యం
వందంతే యం ద్యుమార్గే స నుదతుదురితాన్యంశుమత్స్యందనో వః.

రథవర్ణనము

మ. వెనుగా లిట్టలయంచులన్నిలిచి ప్రాక్పృథ్వీధ్ర[illegible]రథాశ్వముల్
పెనుఱొమ్ముల్విద్రుపన్నొగిళ్ళఁ దఱువుల్రే వ్వలన్గదు[illegible]
త్తను, దొలెందును లేమిమూవయరి నుత్తానుం ధను[illegible]
ర్థనతిన్వింతగమ్రొక్క వేగఁ జను తేర్సారమ్ము మిమ్మేలెడున్. 62

మ. కరసాహస్రము ధ్వాంతభంగ గురుదీక్షా బంధురంబొప్ప భా
స్కరుఁడెక్క న్వహియింపలే, కతిభరాక్రాంతి న్గతున్దస్సి న
న్గరుణాపూర్ణత నోభజించెడు మరుత్స్కంధంబు వేరొండెదా
యరదంబామయ దావవారిదము మీకార్తిచ్ఛి దాపాదియా. 63

మ. హరివాంఛావశసంప్రచార మతికంహఃప్రీణితాసూరువున్
న్ధరణిస్యందనమేది యగ్రమున యోక్త్రవ్యాళము ల్మిరింగ నాఁ
బరగం బాయలువడ్డ మేఘవితతు ల్పక్షంబులట్లొప్ప వి
ష్ణురథంబోయన మించునయ్యది కొలల్ శోధించి తూలించెడున్. 64

మ. సులువెంతేనొకనాట ముజ్జగముల న్సొంపారలంఘించుటన్
బలువెంతే గనకాద్రిశృంగముల రత్నమ్ముల్నలంగించుటన్
వెలయున్లోకముపైనొ యస్తశిఖరోర్విం దద్దయుం గ్రిందనో
విలసిల్లు న్రవితేర మేయగతి దుర్వ్యకల్గొలంగించెడున్. 65

మ. గ్రహముల్ధూర్వహతిముందురాలఁగఁ,బతాకంజంద్రుఁడుయ్యాలయూఁ
గ, హతంబొప్పఁగ రాహురా మరలఁ జక్రంపు న్నొగుల్నొప్పుచున్
వహనక్రాంత తురంగమోచ్ఛ్వసిత హేషాకోద్ధుత స్వర్ధునీ
లహరుల్గాను రథప్రచారములు శ్రీలం జాలమిమ్మేలెడున్. 66

మ. అమరస్త్రీలు త్రిసంధ్యమేరథము సమ్యగ్భక్తితో మ్రొక్కి, య
క్షమున న్రక్షయమర్చి, కాడికొన స్రక్ఛకముల్గూర్చి, ధూ
పము ధూస్తంభమునందు గూబరమున న్బద్మముల్రింపి, చ
క్రమునం న్గందమలంది, కొల్తు, రది దుష్క[illegible]స్సెడున్. 67

స్ర. ఉత్కీర్ణ స్వర్ణ రేణు ద్రుతఖురదళితా పార్శ్వయో శ్శశ్వదశ్వై
రుత్క్రాంత భ్రాంతచక్ర క్రమనిఖిలమిల న్నేమినిమ్నా భరేణ,
మేరోర్మూర్ధన్యఘం వో విఘటయతు రవేరేకవీథీ రథస్య
స్రోష్ఠాదక్తాంబురిక్త ప్రకటితపులినోద్ధూసరా స్వర్ధునీవ. 68

స్ర. సంతుం నాకాలయానా మనిశముపయతాం పద్ధతిః పఙ్క్తిరేవ
క్షోదో నక్షత్రరాశే రకృశరయమిళచ్చక్రపిష్టస్య ధూళిః,
హేషాహ్రాదో హరీణాం సురశిఖరిదరీః పూరయన్నేమినాదో
యస్యావ్యా త్తీవ్రభానో స్సదివిభువి యథా వ్యక్తచిహ్నో రథో వః.

స్ర. నిస్స్పందానాం విమానావళివితతదివాం దేవబృందారకాణాం
బృందై రానందసాంద్రో ద్యుషమపి వహతాం విందతాం వంచితుంనో,
మందాకిన్యామమందః పులినభృతి మృదు ర్మందరే మందిరాభే
మందారై ర్మండితారం దధదరి దినకృత్స్యందనస్స్తా న్ముదే వః. 70

స్ర. చక్రీ చక్రారపఙ్క్తిం హరిరపిచ హరీన్ ధూర్జటిర్ధూర్ధ్వజాంతా
నక్షం నక్షత్రనాథోఽరుణమపి వరుణః కూబరాగ్రం కుబేరః,
రంహస్సంఘస్సురాణాం జగదుపకృతయే నిత్యయుక్తస్య యస్య
స్తౌతి ప్రీతిప్రసన్నో న్వహమహిమరుచే స్సోవతాత్స్యందనో వః. 71

స్ర. నేత్రాహీనేన మూలే విహితపరికర స్సిద్ధసాధ్యై ర్మరుద్భిః
పాదోపాంతేస్తుతోఽలం బలిహరిరభసా కర్షణాద్బద్ధవేగః,
భ్రామ్య న్వ్యోమాంబురాశావశిశిరకిరణ స్యందనస్సంతతం వో
దిశ్యాల్లక్ష్మీమతుల్యా మతులితమహిమేవాపరో మందరాద్రిః. 72

ఇతిరథవర్ణనమ్

మ. కనకక్ష్మాధర శృంగలగ్న, హయరింఖాభగ్న, పార్శ్వద్వయీ
ఘనవిక్షిప్త పరాగ, నిత్యభరభుగ్న భ్రాంత చక్రాంతని
మ్న, నిజోష్మోద్ధృత వారిదృశ్యపులినా మర్త్యస్రవంత్యాభ, భా
సని తేరొక్కటి యేఁగువీథి యఘముస్మాలించి యేలున్మిమున్. 68

చ. సవినయులై నమస్కృతులు సల్పఁగ నెప్పుడు నేఁగుదెంచు బల్
దివిజులబంతి, పద్ధతి, యుదీర్ణరయోద్ధుర చక్రచూర్ణితో
డవ నివహమ్ము, దుమ్ము, ఖనటద్ధయహేషలు, నేమిఘోషముల్
దివి, భువిఁబోలెఁ జిహ్నములు దేనికిటుల్రవితేరదే లెదున్. 69

మ. యతనాస్పందవిమానిబృందము లమందానందులై చెందియున్
గతవేగంబున, వందనంబులిడ నందన్లేక, ద్యోసింధు నై
కతమందించుక వందతంబొరయఁ జక్కన్మందిరన్మందర
స్థితి, మందారములుంత్రు దేనియరి, నా తేరార్కమిచ్చున్ సిరుల్. 70

చ. అరయఁ ద్రిలోకియుంబెరుఁగు నర్కుని యేయరదంపుఁ జక్రమం
దరములబంతిఁజక్రి, హరి యాహరుల, న్వరుణుం డనూరుఁ, గూ
బరము గుబేరుఁడు, న్సురలు భాసురవేగము, నక్షమున్వల
క్షరుచి, రుచిప్రసాదయుతి నన్నుతియింతురు మిమ్మదే లెదున్. 71

మ. బలిహారవ్యత్కటకర్షణాత్తర యమూస్త్రస్వార్థులౌ వేల్పుట
య్యలు పాదావనినిచ్చు మెచ్చఁగను నేత్రాహీన మూలాహితో
జ్జ్వలబంధంబు వియత్పయోనిధి పరిభ్రాంతం బతుల్యంపు ల
క్ష్ములు మీకుం దరిగొండ రెండవది నాఁ జోద్యైన యానంబిడున్. 72

ఇది రథవర్ణనము

మండలవర్ణనమ్

స్ర. యజ్జ్యాయో బీజమహ్నా మపహతతిమిరం చక్షుషా మంజనం య
ద్ద్వారం యన్ముక్తిభాజాం యదఖిలభువన జ్యోతిషామేకమోకః,
యద్వృష్ట్యంభోనిధానం ధరణిరససుధాపానపాత్రం మహద్య
ద్దిశ్యాదీశస్య భాసాం తదవికలమలం మంగళం మండలం వః. 73

స్ర. వేలావర్ధిష్ణు సింధోః పయఇవ ఖమివా ర్ధోద్గతాగ్ర్యగ్రహోఘ
స్త్రోతోఽచ్ఛిన్నస్యచిహ్నం ప్రసవమివమధో రాస్యమస్యన్నరాంసి,
ప్రాతః పుష్ణాత్వశుభాని ప్రశమయతు శిరశ్శేఖరీభూతమద్రేః
పౌరస్త్యస్యోద్గభస్తి స్తిమితతమతమః ఖండనం మండలం వః. 74

స్ర. ప్రత్యుప్తస్తప్తహేమో జ్జ్వలరుచిరచలః పద్మరాగేణ యేన
జ్యాయః కింజల్కపుంజం యదళికులశితేరంబరేందీవరస్య,
కాలవ్యాళస్యచిహ్నం మహిత తమమహో మూర్ధ్నిరత్నం మహద్య
ద్దీప్తాంశోః ప్రాతరవ్యా త్తదవికలజగన్మండనం మండలం వః. 75

స్ర. కన్త్రాతా తారకాణాం పతతి తనురవశ్యాయబిందుర్యథేందు
ర్విద్రాణా దృక్స్మరారే రురసి మురరిపోః కౌస్తుభోనోద్గభస్తిః,
వహ్నేస్సాహ్నైవ ద్యుతిరుదయగతే యత్రతన్మండలం వో
మార్తాండీయం పునీతా ద్దివిభువిచతమాంసీవ ముష్ణన్మహాంసి. 76

స్ర. యత్ప్రాచ్యాం ప్రాక్చకాస్తి ప్రభవతిచయతః ప్రాచ్యసావుజ్జిహానా
దిద్ధం మధ్యేయదహ్నో భవతి తతరుచా యేనచోత్సాస్యతేఽహః,
యత్పర్యాయేణ లోకా న్నృపతపతి జగతాం జీవితం యచ్చతద్వో
విశ్వానుగ్రాహివిశ్వం సృజదపిచరవే ర్మండలం ముక్తయేఽస్తు. 77

స్ర. శుష్యంత్యూర్ధ్వానుకారా మకరవసతయో మారవీణాం స్థలీనాం
యేనోత్తప్తాఃస్ఫుటంతో ఝుడితితిలతులాం యాంత్యగేం ప్రాయుగాంతే,
తచ్చండాంశోరకాండ త్రిభువన దహనాశంకయాధామకృత్స్నం
సంహృత్యాలోకమాత్రం ప్రలఘువిదధత స్తాన్సుదే మండలం వః. 78

మండలవర్ణనము

చ. పగళుల దొడ్డవిత్తనము, బాధితతైమిర చాక్షుషాంజనం
బు, గవను ముక్తకోటికెది, మూఁడుజగంబుల వెల్గులెల్లఁ బొ
ల్పగు నొకయిమ్ము వృష్టి సలిలాదినిమిత్తము గోరసామృతం
పు గరగ నిత్యపూర్ణము నభోమణి బింబము సంబరంబిడున్. 73

మ. ఎద నానందముఁజిమ్ము పుష్పసమయాస్యేష త్స్ఫురల్లక్షణా
భ్యుదయం,బో గ్రహముఖ్యతారకము లర్ఘోదిత్వరంబుల్దగన్
జపలో, పొంగు పయోధితోయమొ తజిన్, బ్రాతఃసుభృచ్ఛేఖరం
బదలించు న్రవిబింబ మంధతమసం బల్లెల్ల దుఃఖంబులన్. 74

మ. ఎది ప్రత్యుప్తము తప్తహేమధరణీ భృచ్ఛ్రోణి, మాణిక్యమౌ
నెది యిందిందిర బృందసుందర సురాధ్వేందీవరాభ్యంతరా
స్పద కింజల్క సమూహమౌ, సమయసర్వశ్రేష్ఠ మూర్ధంబునం
దెది సద్రత్నము, లోకమండన మహస్కృద్బింబ మద్దేలెడున్. 75

మ. క్షయముం జెందెడు చందమామ, యిఁకఁ జుక్కల్గాఁచు నెవ్వండు,హ్మా
చ్ఛయ హ్మాన్నేత్రము నిద్రితంబు, హరివక్షఃకౌస్తుభం బప్రభో
చ్ఛయ, మగ్నిద్యుతి ద్రాక్తిరస్కృతి, వివస్వద్బింబ మాప్తోదయం
బయి యిర్లెల్లెది దోఁచు వెల్గులిటు లద్దానందము ల్మీకిడున్. 76

మ. పరఁగుందూర్పునఁ దోల్తనెద్ది, యుదయింపం దూర్పునౌనెద్ది, వా
సరమధ్యంబున దీప్తమౌనెది, తతోస్రంబెద్ది చేయుంబవల్
వరుసన్లోకములం దపించునెది, జీవమ్మేది లోకాళికిన్
భరఘటిత్పాదనకారి యాసవితృబింబం బుత్తమార్థంబిడున్. 77

మ. మరుశుష్కంబులను న్మహోద్భులు; గులక్ష్మాధ్రంబులు న్పెట్లియ
ద్వరతాపంబున నష్టెయౌను దిలమాత్రంబు లుగ్యాంతంబునన్;
బరిరక్షింపఁ ద్రిలోకి, వేఁడియుడి సర్వంబున్ప్రసాదించు శ్రీ
కరమౌ వెల్గెది; భానుబింబమది ముత్కల్యాణముల్మీకిడున్. 78

స్ర. ఉదన్వద్ధ్వాద్యా నవాప్యం బహులతమతమః పంకపూరం విదార్య
ప్రోద్భిన్నం పత్ర పార్శ్వే ష్వవిరళమరుణ చ్ఛాయయా విస్ఫురంత్యా,
కల్యాణాని క్రియాద్వః కమలమివ మహన్మండలం చండభానో
రన్వీతం తృప్తిహేతో రసకృదలికులాకారిణా రాహుణా యత్ .79

స్ర. చక్షుర్దక్షద్విషో యన్న తుదహతి పరం పూరయత్యేవ కామం
నాస్తం జుష్టం మురుద్భిర్యదిహ నియమినాం యానపాత్రం భవాబ్ధౌ,
యద్వీతశ్రాంతి శశ్వద్భ్రమదపి జగతాం భ్రాంతిముభ్రాంతిహంతి
బ్రధ్నస్యావ్యాద్విరుద్ధక్రియమపి విహితాధాయి తన్మండలం వః. 30

ఇతి మండలవర్ణనమ్.

అథ రవివర్ణనమ్

స్ర. సిద్ధైస్సిద్ధాంతమిశ్రం శ్రితవిధి విబుధైశ్చారణైశ్చాటుగర్భం
గీత్యా గంధర్వముఖ్యై ర్ముహురహిపతిభి ర్యాతుధానైర్యతాత్మ,
సార్ఘ్యంసాధ్యై ర్మునీంద్రై ర్ముదితతమమనో మోక్షిభిః పక్షపాతాత్
ప్రాతః ప్రారభ్యమాణ స్తుతిరవతు రవి ర్విశ్వవంద్యోదయో వః. 81

స్ర. భాసామాసన్న భావా దధికతరపటో శ్చక్రవాలస్య తాపాత్
ఛేదాదచ్ఛిన్నగచ్ఛ త్తురగఖురపుట న్యాసనిశ్శంకటంకైః,
నిస్సంగస్యందనాంగభ్రమణనికషణా త్స్ఫాతువస్త్రిప్రకారం
తప్తాంశు స్తత్పరీషా పరఇవ పరితః పర్యటన్హాటకాద్రిమ్. 82

స్ర. నోచ్ఛుష్కం నాకనద్యా వికసితకనకాంభోరుహాం భ్రాజితం తు
ప్లుష్టా నైవోపభోగ్యా భవతి భృశతరం నందనోద్యానలక్ష్మీః,
నోశృంగాణి ద్రుతాని ద్రుతమమరగిరేః కాలధౌతాని ధాతా
నిద్ధంధామద్యుమార్గే ప్రదయతి దయయా యత్ర సోవ్యాద్దినో వః.

స్ర. వినుబావింజనియించి, యిర్గడుసునిర్భేదించుచుఁ, బత్త్రపా
ర్ణ్యనవాంచద్బహుళారుణద్యుతి వికాసంబొంది, గ్రాసంబు చే
కొన రాహుభ్రమకారి మాటికిని వెన్కన్, నందముం జెందు పెఁ
వనజంబట్లినబింబమెప్పుడు శుభప్రారంభము ల్మీకిడుఁ. 79

శా. అయ్యుర్వ్యక్షువిరోధిక, న్నగును గామాపూరణం; బోడదా
నయ్యుఁ సంసృతివార్ధి యోగికి, మనుస్నాస్తంబు; శశ్వద్భ్రమం
బయ్యుఁ, విశ్రమ; మభ్రమంబును, హతాన్యభ్రాంతియై, విక్రియం
బయ్యుఁ, సుక్రియ, మర్కమండల మకళ్యాణంబులం బాపెడుఁ.

ఇది మండలవర్ణనము

రవివర్ణనము

మ. వినతిన్దైత్యులు చారణుల్పటువులఁ వేమారుపాముల్ మనో
ఘనతన్మౌనులు, సాధ్యులర్ఘ్యధృతిఁ బక్షుంబొప్ప మోతుల్ సుగీ
తిని గంధర్వులు సద్విధిన్విబుధులుఁ ధీశుద్ధి సిద్ధుల్ నుతుల్
పొనరింపఁ జనవందితోదయుఁడు మిమ్ముం బ్రోద్ధు పాలించెడుఁ. 81

మ. కడుదాపోటను గాటమౌకిరణచక్రంబంటఁగాక, వ్రయం
బుడివోకుండఁగఁ బాఱ, నశ్వఖురటంకోత్కర్తనం, చొలకా
డెడుచక్రం జొరయంగ గీటునను, మూడింట న్బరిక్షించు కై
వడిఁ బెన్బత్తడిగట్టు చుట్టు రవియుత్పాదించు మోదంబులఁ. 82

మ. ఖనదిఁ బొన్విరిదమ్మిభాసిలుసు శుష్కంబెంతయుంగాదు, నం
దనలక్ష్మీవిభవంబు ముగ్ధమగు దగ్ధంబింతయుంగాదు; రు
క్మనగోచ్ఛృంగములెల్ల ధాతములగు, న్గాఢద్రుతింజెంద; వే
ఘనుఁడాత్మద్యుతి మార్దవం బొనరుపంగా నయ్యనుండో మెడుఁ.

స్ర. ధ్వాంతస్యైవాంతహేతు ర్నభవతి మలినైకాత్మనః పాప్మనోఽపి
ప్రాకృపాదోపాంతభాజాం జనయతి న పరం పంకజానాం ప్రబోధమ్
కర్తా నిఃశ్రేయసానా మపితు నఖలుయః కేవలం వాసరాణాం
సోవ్యాదేకోద్యమేచ్ఛా విహితబహుబృహ ద్విశ్వకార్యోర్యమావః.

స్ర. లోటన్లోష్టావిచేష్ట శ్శ్రితశయనతలో నిస్సప్రఫూభూతదేహా
స్సందేహీ ప్రాణితవ్యే సపదిదశదిశః ప్రేక్షమాణోంధకారమ్,
నిఃశ్వాసాయాసనిష్ఠః పరమ పరవశో జాయతే జీవలోక
శ్శోకేనేవాన్యలోకా భ్యుదయకృతిగతే యత్ర సోర్కోఽవతాన్నః.85

స్ర. క్రామన్లోలోఽపి లోకాం స్తదుపకృతి కృతావాస్థితః స్థైర్యకోటిం
న్యాణాం దృష్టిం విజిహ్మాం విదధదపి కరోత్యంతరత్యంతభద్రామ్,
యస్తాపస్యాపిహేతుర్భవతి నియమినామేక నిర్వాణదాయీ
భూయాత్స ప్రాగవస్థాధిక తరపరిణామోదయోర్కః శ్రియై నః. 86

స్ర. వ్యాప్తస్సర్వాన్ల కాలో వ్యభిచరతిఫలం నౌషధీ ర్వృష్టిరిష్టా
నేష్టైస్తృప్యంతి దేవా నహి వహతి మరు న్నిర్మలాభాని భాని,
ఆశాశ్శాంతా నభిన్న స్త్యవధి ముదధయో బిభ్రతి క్ష్మాభృతః క్ష్మాం
యస్మింస్త్రైలోక్య మేవం నచలతి తపతి స్తాత్ససూర్యః శ్రియైనః.87

స్ర. కైలాసే కృత్తివాసా విహరతి విరహత్రాసదేహార్ధకాంతః
శ్రాంతశ్శేతే మహాహావధిజలధి వినా ఛద్మనా పద్మనాభః,
యోగోద్యోగైకతానో గమయతి సకలం వాసరం స్వాంస్వయంభూ
ర్భూరిత్రైలోక్య చింతాభృతి భువనవిభౌయత్ర భాస్వాన్సనోవ్యాత్.

స్ర. ఏతద్యన్మండలంఖే తపతిదినకృతస్తా ఋచోర్చింషి యాని
ద్యోతంతేతాని సామాన్యయమపి పురుషో మండలేణుర్యజూంషి,
ఏవం యం వేద వేదత్రితయమయ మయం వేదవేదీ సమగ్రో
వర్గస్స్వర్గాపవర్గోపకృతి రవికృతిస్సోస్తు సూర్యః శ్రియై నః. 89

మ. మలినైకాత్మకము ల్దొలంచు గురుపాపమ్ముల్ దమమ్మొండెనా
వల; దబ్జమ్ములె గావు పాదగతుల న్బ్రాప్త ప్రబోధమ్ము మా
నుల బృందమ్ముఁ; బగళ్లైకా, దొనరుచు న్మోక్షమ్ము; నిశ్లేకత్ర
ట్కలితానేక జగద్ధితుండు రవి మిమ్మగ్రచ్చు ల్బలింపించెడున్. 85

మ. భువనంబన్యముఁ బ్రోవఁ బ్రొద్దితఁడు పోఁబోఁబ్రాఁశిలోకంబు శో
కవశంబౌగతి నెజ్జఁజేరి తనుకాంతుందూఱి యేప్రొద్దు మొ
ద్దువలేన్ సుద్దులు దర్లనూర్పురురలం దోఁచంగ నెచ్చోనిరుల్
వివశంబై మసనంశయంబు గనునా వేల్పిచ్చు నానందమున్. 85

మ. చలుఁడున్లోక పరిభ్రమంబున, నచాంచల్యుండు దద్రక్ష; లో
కులదృక్ఛక్తియడంచుచు, న్గడుమది న్గూర్చున్న దృష్టిన్; జని
స్థలము న్దప్తికి, నిత్యనిర్వృతియిడ న్దానేతఁడౌ ప్రాగ్దశా
త్యలఘీయః పరిణామ భూమఁడిమ నయ్యర్కుండు మిమ్మున్నిరుల్.

మ. ఋతువుల్దప్పవు; పైరులెండ; వెసగున్వృష్టుల్; మఖాశుల్ క్షుధన్
వెతలంగాంచరు; గాలివీచుఁ; బృథివి న్బృథ్వీధ్రముల్మోచు, న
ప్పతులు న్మీఱవు మేర; చుక్కలలరు; న్ఖద్రమ్ములౌదిక్కు; లి
ట్లు తిరమ్మౌ త్రిజగమ్ము వెల్గ నెతఁడా లోకాప్తుఁడేలు న్మిమున్. 87

మ. రజతాద్రిం గజకృత్తివాసుఁడు విహారంబారఁ జేయున్నియో
గజభీతిం దనమేనఁ జాననిడి; నాగస్వామిపై శ్రాంతిఁబం
కజనాభుండు పరుండుమాయనిడి; యోగంబెల్ల ప్రాగ్ధన్ సరో
జజుఁడుంబూను; నెతండు ప్రోవ జగ; మాసప్తాశ్వుఁడేలు న్మిమున్.88

మ. ఇనబింబంబెది వెల్గువింట; నిదియాఋక్కుల్; రుచుల్సామముల్;
సనునణ్వంతస పూరుషుండును యజుస్సంఘంబునా; వేదవి
జ్జనమిట్లెనిఁ ద్రయీమయుం దెలియు; నాస్వర్గాపవర్గ ప్రదుం
డనపాయుండిడు బాలసూర్యుఁడు సముద్యచ్ఛ్రీలు మీపాలుగన్.

స్ర. నాకౌకః ప్రత్యనీకక్షతిపటుమహసాం వాసవాగ్రేసరాణాం
సర్వేషాం సాధుపాతాం జగదిదమదితేరాత్మజత్వే సమేపి,
యేనాదిత్యాభిధానం నిరతిశయగుణై రాత్మనిన్యస్తమస్తు
స్తుత్య స్త్రైలోక్య వంద్యైస్త్రిదశమునిగణై స్సోస్తుసూర్యః శ్రియైనః.

స్ర. భూమింధామ్నో ఒభివృష్ట్యాజగతిజలమయీంపావనీంసంస్మృతావ
ప్యాగ్నేయీందాహశక్త్యాముహురపియజమానాత్మికాంప్రార్థితార్థైః,
లీనామాకాశఏవామృతకరఘటితాం ధ్వాంతపక్షస్య పర్వ
ణ్యేవం సూర్యోష్టభేదాం భవఇవభవతః పాతుబిభ్రత్స్వ మూర్తిమ్.

స్ర. ప్రాక్కాలోన్నిద్రపద్మాకర పరిమిళనావిర్భవత్స్వాదశోభో
భక్త్యా త్యక్తోరుశోకోద్గతి దివినతాసూనువా నీయమానః,
సప్తాశ్వాప్తాపరాంతాన్యధిక మధరయన్యోజగంతిస్తుతోఽలం
దేవైర్దేవస్సపాయా దపర ఇవమురారాతిరహ్నాం పతిర్నః. 92

స్ర. యఃస్రష్టాపాంపురస్తాదచలవరసముభ్యున్న తేర్హేతురేకో
లోకానాం యస్త్రయాణాం స్థిత ఉపరిపరం దుర్విలంఘ్యేనధామ్నా
సద్యస్సిద్ధ్యైప్రసన్నద్యుతిశుభచతురాశాముఖస్స్వాత్మభక్తో
ద్వేధావేధా ఇవావిష్కృత కమలరుచి స్సోర్చిషామాకరోవః. 93

స్ర. సాద్రిద్యూర్వీనదీశాదిశతి దశదిశోదర్శయన్ప్రాగ్గ్రృశోయ
స్సాదృశ్యం దృశ్యతే నో సదశశతదృశి త్రైదశేయస్య దేశే,
దీప్తాంశుర్వ స్సదిశ్యాదశివయుగదశాదర్శితద్వాదశాత్మా
శాస్త్రశ్వాశశ్వదశ్వ యస్యాశయవి వతిశయాద్దంపశూకశేనాద్యః. 94

స్ర. తీర్థాని వ్యర్థకాని హ్రదనదసరసీ నిర్ఝరాంభోజినీనాం
నోదన్వంతోను దంతి ప్రతిభయమశుభం శ్వభ్రపాతానుబంధి
ఆపోనాకాపగాయా అపికలుషముషోమజ్జతాంనైవయత్ర
త్రాతుంయాతేన్యలోకాన్సదిశతుదివసస్సైక హేతుర్హితంవః. 95

మ. దివిషద్వైరి నిరాసిశౌర్యులు జగత్త్రైమూర్తి కార్యుల్ శతా
హ్వవముఖ్యు ల్సురలెల్ల నందను లదిత్యబ్జాస్య; కైనన్ బుధ
స్తవనీయ త్రిదశర్షివందితగుణాప్తఖ్యాతి యత్సంశ్రితం
బవునాదిత్యపదంబు తద్రవి శుభప్రారంభముల్మీకిడున్. 90

మ. ద్యుతిభూమిన్ భువివృష్టి వారిమయి దాహోచ్ఛక్తినాగ్నేయి సం
స్కృతిచేఁ బాపని శైకలీన నసకృత్స్వేష్టాప్తి యష్ట్రాత్మ ద
ర్శతిథిప్రాప్తసుధాంశు వాత్మతనువున్వర్యుండు నానష్టధా
స్థితినిట్లున్నతిఁ దాల్చు సూర్యుఁడు భవత్త్రే మానవహుండయ్యెడున్.

మ. ఒరుఁడీతండు మురాంతకుండనఁగఁ, బ్రాగున్నిద్రపద్మాకరో
దర సంమేళనశోభిపాదుఁడును సప్తాశ్వాప్త లోకాధరీ
కరణామర్త్యనుతుండు భక్తిభరముక్తస్వోరుశుక్కాశ్యపి
త్వరితోన్నితుఁడు వింటు, సూర్యుఁడు భవత్సంరక్షకుండయ్యెడున్. 92

మ. అమృతస్రష్ట, పురోచలప్రచరనిత్యోన్నత్యహేతుండు, దు
ర్గమధామాఖిలవిష్టపోపరితలాగ్రస్థాయి యావిష్కృతా
సమసద్మద్యుతి స్వచ్ఛకాంతి చతురాశావక్త్రుఁడవ్యాదృశుం
డమరజ్యేష్ఠుఁడునాఁగ, ధామనిధి సద్యస్సిద్ధులన్మీకిడున్. 93

మ. సశచీశ త్రిదశప్రదేశసదృశాశాంసాప్రశస్యుంఁడు ముక్
వశముల్సేసెడు దర్శనంబున రసాహారాశి శైలద్యుయు
గ్దిశలన్ద్వాదశరూపవర్తితజగత్తేముండు వాతాశిరా
డశవాద్యుంసు యనశ్వరాసియుఁడు చేష్టాంశుండతండిష్టముల్. 94

మ. హ్రదముల్నిర్ఝరముల్నదాబ్ధిసులు సద్యోపార్థ తీర్థంబులౌ
సువధుల్మారక పాతహేతు భయదాంహోభంజనాదక్షముల్
త్రిదశద్వీపవతీ జలంబులును స్నాతృక్షేమముం జేయవే
సదయుండౌండుజగంబుఁ బ్రోవజన; నాసప్తాశ్వుఁ డాప్తుండగున్. 95

స్ర. వీతత్పాతాళపంకప్లుతమివ తమసాచైక ముద్గాఢమాసీ
దప్రజ్ఞాత ప్రతర్క్యం నిరవగతి తథాలక్షణం సుప్తమంతః,
యాదృక్సృష్టేః పురస్తాన్నిశి నిశినిఖిలం జాయతే తాదృగేవ
త్రైలోక్యం యద్వియోగాదవతు రవిరసౌ సర్గతుల్యోదయో వః. 96

స్ర. ద్వీపేయోస్తాచలోస్మిన్భవతి ఖలుసఏవా పరత్రోదయాద్రి
ర్యామిన్యుజ్జ్వలేందు ద్యుతిరిహదివసోన్యత్ర దీప్తా తపస్సః,
యద్వశ్యౌ దేశకాలావితి నియమయతో నోతుయం దేశకాలా
వవ్యాత్స స్వప్రభుత్వాహితభువనహితో హేతురహ్నామినో వః. 97

స్ర. వక్త్రాగ్రై రగ్ర్యగ్రహోడు గ్రసన గురుభరైరోష్ణి సమగ్రై రుదగ్రైః
ప్రత్యగ్రై రీషదుగ్రై రుదయగిరిగతో గోగణై ర్గారయన్గామ్
ఉద్గాఢార్చిర్విలీనా మరనగర నగగ్రావ గర్భామివాహ్నా
మగ్రేయోగ్రే విధత్తేగ్లపయతు గహనం సగ్రహ గ్రామణీర్వః. 98

స్ర. యోనిస్సామ్నాం విధాతా, మధురిపురజితో, ధూర్జటిశ్శంకరోసౌ,
మృత్యుః కాలోఽలకాయాః పతిరపిధనదః పావకోజాతవేదాః,
ఇత్థం సంజ్ఞా డబిత్థాది వదమృతభుజాం యాయదృచ్ఛాప్రవృత్తా
స్తాసామేవాభిధేయోనుగతగుణగణైర్యస్స సూర్యోవతాద్వః. 99

స్ర. దేవఃకింబాంధవస్స్యాత్ప్రియ సుహృదథవాచార్య ఆహోస్విదర్యో
రక్షా చక్షుర్నుదీపోగురురుత జనకోజీవితం బీజమోజః,
ఏవం నిర్ణీయతేయఃకిమితి నజగతాం సర్వదా సర్వదోసౌ
సర్వాకారోపకారీ దిశతుదశశతాభీశురభ్యర్థితం వః. 100

స్ర. చత్వారింశత్ప్రభాయాస్త్ర యమథచ పుసర్వాజినాం షట్కముక్తం
పశ్చాన్నేతుర్ద్విషట్కం పునరపిచదశస్యందనస్యైకముక్తం,
భూయోష్టౌమండలస్య స్ఫుటమథచ రవేర్వింశతి శ్శ్రీమయూరే
ణేత్థం ప్రాతః పఠేద్యశ్శతక మనుదినం సూర్యసాయుజ్యమేతి.

మ. ఇదిపాతాళపుటమ్ము నమ్మునిఁగినట్లే కాంధకారావృతిన్
విదితం బూహ్యముగాక, తెల్వియును జిన్నెల్లేక, లోఁగూర్కియై
ట్టిది ప్రాక్సృష్టిఁ, బ్రతిక్షణంబుగను నాతీవిం ద్రిలోకంబు స
ర్గదశాభోదయము నేయునుంవోఁటఁగి; దుష్కర్మంబతం డేర్చెడున్. 96

మ. అవునీదీవిని గ్రుంకు కొండయె ద దేయూ పొడ్పుగట్టౌంటనే
దవుమేల్వెన్నెల నిండుమాపిటన దేయూ మంచు రేపొంచుచో
సవితృండేరికి దేశవేళలిటు పక్ష్యంబుల్నత ద్వ్యశ్యఁడా
భువనత్రాణ కృతిస్వతంత్రుఁడు హితంబుల్మీకు సూర్యుండిడున్. 97

మ. అతిభారగ్రసిత గ్రహాగ్ర్యభము ప్రత్యగ్రం బువగ్రంబువ్య
గ్రతమంబించుక యుగ్రమింతయ సమగ్రంబద్రి, గోవర్గము
ద్గత దీప్త్యాకృతపార పూర్ణ్గిరిత దూదయద్గర్భయాగోవు సం
గతి గౌరంబొనరింప మున్నిడు గ్రహాగ్రస్థాత, యోగీగెడున్. 9

మ. అవు వేదాది విధాత, విష్ణుఁడజితుం, డాద్యాసహాయుండు శంభు
భువు, ప్రేతేశుఁడు కాలుఁడర్థదుఁడు శంభుస్నిగ్ధుఁడు, న్పావకుం
డవు వైశ్వానరుఁ, డిట్టు సంజ్ఞలు డబిద్ధాదుల్బలె న్వేల్పులం
దవు, నన్వర్థము లేనియందిచుఁ డతండైశ్వర్యము ల్మీకిడున్. 93

మ. కులదైవంబో, గురుండో, తండ్రి, చెలియొకో, యయ్యఁడాచార్యుఁడో
వెలుఁగో చుట్టమొ రక్ష దివ్వె బ్రతుకో బీజంబొ నేత్రంబొ వే
వెలుఁగిట్టేమని నిర్ణయింపనగు నేవేళన్నమస్తంబులో
కులకెల్లన్ సమకూర్చుఁ గోరికలు మీకు న్దేవుఁడాతండిడున్. 100

మ. వెలుఁగుల్సల్వదిమూఁట నాటిటను దేవ్వేతు, ల్దివ్యషట్కమ్మునన్
విలసత్స్తోతుఁడు పద్మాకంటరథము న్బింబమ్ము నిర్మాల్గిటన్
నలినాప్తుండట నిర్వదింటఁ దనరన్నా డెంపు నూర్పద్యముల్
లలితమ్ముల్సదువ న్మయూరకృతముల్లక్ష్ముల్జనమ్మం దెడిన్.

స్ర. శ్లోకాన్లోకస్యభూత్యై శతమితిరచితాః శ్రీమయూరేణభక్త్యా
యుక్తశ్చైతాన్పఠేద్యస్సకృదపిపురుషస్సర్వపాపైర్విముక్తః,
ఆరోగ్యంసత్కవిత్వం శ్రియమతులబలంకాంతిమాయుఃప్రకర్షం
విద్యామైశ్వర్యమర్థం పరమపిలభతే సోఽత్రసూర్యప్రసాదాత్.

సరసకవితాకళానిలయమహాకవి మయూరవరకవి విరచితమిదం
సూర్యశతకం, సంపూర్ణమ్.

మ. పరిపూర్ణాయురరోగతాబల కవిత్వాత్వోట్సువిద్యారుచుల్
పరమున్గాంచు సకృన్మయూరకృతభాస్వత్స్తోత్రపాఠంబునన్
దురితంబుల్విడి, యన్మహస్సుఖమునందున్భక్తి నేతత్స్తవా
త్యురుపుణ్యస్మరణంబుసేయ రవిసాయుజ్యాప్తి యాశ్చర్యమే.

చ. భవదుపమానతారుచిరభాస్కరవర్ణ్యమయూరసిద్ధకా
వ్య వరమనోహరార్థ పరిభావనజాతకుతూహలోల్లస
న్నవచపలత్వపూర్ణునధునాతనకర్ణసుఖైషితాకృతాం
ధ్రవివృతిపద్యు, పద్మనజదాసుని, వ్యాసమునీశతన్వమా.

గద్యము. ఇది, శ్రీమత్కోశినకుర్తినివాస, వ్యాసలింగేశ్వర, కారుణ్యపా, త్రాశ్వలాయనసూత్రా త్రేయసగోత్ర ప్రతిప్రస్తావ చాటుపద్యపఠన సమధిక సమధిగత సకలనరనాయక పారితోషికమహారాష్ట్రనివారణ ప్రబంధప్రణేతృ వేంకటమనీషిప్రపౌత్ర చ్ఛాత్రపుస్తకవిలేఖన, తైర్థికాస్తరణ, విభూతి, పురాణపత్ర పత్రావళీవితరణ, సమస్తజనవాత్సల్య కృతాస్పదమాతులోత్తరపద వ్యాసభట్టారకపౌత్ర నిరుపాధిక పాఠనైక కార్యక్షపిత సకలకాలతా సత్యాది సుగుణవిశాలతాజనతాభినుత సనామకన్యాపరిణేతృ వేంకటాంతర్వాణిపుత్ర సీతారామాగ్రజాకుండివంశ్య వ్యాసమూర్తిశాస్త్ర్యంధ్రీకృతేష్టదేవతార్పిత శ్రీమయూరాభిధాప్రసిద్ధ సంస్కృత మహాకవిప్రణీత సూర్యశతకము సంపూర్ణము.

తెలుఁగుపద్యములకుఁ డిప్పణి

1. సేవధి = నిధి, సంభావిత = మన్నింపఁబడిన, సానువుల = చఱుల, నిరామయసిద్ధి = ఆరోగ్యలాభమును. 2. (అందఱకుఁ) ఈఁక = ఇచ్చుటను, ముకుళాంతరాశ్రితన్ = (తామర) మొగ్గలనడుమనున్న అబ్జభేదము = తామర (మొగ్గ)ల వికాసమనెడు భాండాగారముయొక్క . విఘటనమును, కరములు = కిరణములను చేతులు, కాలతమో...చణమ్ములు = యమునివంటి నల్లని చీకటినోటఁబడిన జనుల వెఱ పుడిగించుటచేఁ బ్రసిద్ధములు, ఆర్కములు = సూర్యునివి. 3 ప్రఘణ = ముంగిలి, వేగఁ = ఉదయమున, పాదములు = కిరణములను కాళ్ళు. 4. మరీచులు = కిరణములు, విమల = స్వచ్ఛము, ఋథ్య = సత్యము, దిశాదశము = దిక్కులను వెలుఁగులుకలదియును, అంబరంబు = ఆకాశమును వస్త్రమును. 5. పతి = చంద్రుఁడు, సతిఁ = పతివ్రతను, రవిశిలా...ఆయత్తములు = సూర్యకాంతములఁ బుట్టునగ్నియొక్క ప్రత్యుత్థానముతో నంతటఁగూడినవి, అరుస్ = గాయములు. 6. తొలంచి = తొలగించి. 7. రోదసీమలు = భూమ్యాకాశప్రదేశంబులు, హరిన్ = వామనుని, తమోబల్యాత్తవిశ్వంబులు = చీకటియను బలిచక్రవర్తివలన స్వీకరింపబడిన ప్రపంచముకలవి. 8. ఖలీన = కళ్ళెము. 9. పయః = పాలు, నీళ్ళును, ప్రజా = లేగలు, జనులును, గోసముజమ్ము = కిరణసమూహమును నావులమంద, కలము = ఓడ. 10. కలన = గొప్పతనముఁబట్టి. 11. ప్రపాత = నరకమునఁబడుట, తనువు = సూర్యమండలము. 12. రోచన = గోరోచనము, మరులు = వలపు. 13. విధి = బ్రహ్మ, బలుభూతమ్ములు = మహాభూతములు, పజ్జాడలు = వివిధములు, నవాఖ్యలు = నూతనకాంతులు, తొమ్మిదిలెక్కలు. 14. ఎరగలికార్చిచ్చు, వాంత = వెడలింపఁబడిన, కక్కఁబడిన, అభీశులు = కిరణములు. 15. జిగి = కాంతి (దిన) వక్త్రము = ప్రాతఃకాలము, మొగమును. 16. తను భానునిభానులు = బాలసూర్యకిరణములు. 17. వేలఁ = తీరమున, విపుల = భూమి, విశాలమును, ప్రబుద్ధులు = వికసించినవి, మేల్కొన్నవారును. 18. వాసరావాతము =

పగలు పొసఁగుపడనిది. 19. లోకాలోక = లోక = చూడఁబడునదియుం, ఆలోక = చూడఁబడినదియు, (ఈ పేరు) అసమర్థంబు = అర్థసంబంధములేనిది, ఆవేగ = భయము. 20. జగదాప్తోద్గతి = సూర్యునివలన వెడలుటగల, శ్యామ = నలుపు, రాత్రి, విలయ = గ్రుంకుట, కఱగుట, బాధ = మ్రొక్కుట, ముకుళించుట. 21. తారకా = చుక్కలు, నల్లగ్రుడ్డు, విపరీతము = విరుద్ధధర్మములుకలది. 22. క్షమ = భూమి, దిక్కరీట్కర...బోధార్థమొ = దిగ్గజములతుండములను కొలఁకులనొప్పు నెత్తఁబడిన యగ్రములను బయలువిడలిన తామరల వికసింపఁ జేయుటకో, విష్ణుపదము = విష్ణుపాదము, ఆకాశము. 23. విగమ = అంతము, పతంగ = సూర్యుఁడు, మిడుత. 24. ఆశా = దిక్కులు, కోరికలు, ఉదార = గొప్ప, తమంబు = చీకటి, అజ్ఞానము, చిత్ = జ్ఞానము, రుచి = జ్ఞానము. 25. తారక = చుక్కలు, తారకాసురుఁడు, మంక్షు = శీఘ్రము, శక్తి = బలము, ఆయుధవిశేషము, కల, సచ్చంద్రకాంత- ఆక్రమిత = అందమగు చందురుని యింపై యొప్పు వెలుఁగును నగ్గిని గొబ్బునఁ బొసఁగు పఱచునది, చక్కని పింఛపుకన్నుల కడలమెఱయుం గాంతిగల నెమిలిని వడిగ నెక్కువాఁడు, అంధకార = చీకటియందు, అంధకారాతి = శివునకు, పావకతనూజుండు = (అగ్నిపుత్త్రుఁడు) కుమారస్వామి. 26. తూలిక=చిత్తరువు వ్రాయుకుంచె, ప్రత్యూషః= ప్రాతఃకాలమున. 27. రింఖా = డెక్కలు, ప్రష్ఠ = ముందునడచు, మాంజిష్ఠ = ఎక్కువ ఎఱుపుతోఁగలిగియుండు బచ్చరంగు, అరుణ = సూర్యుని. 28. వ్యక్తిక్ = స్ఫుటత్వమును, ఆది...విభ్రాజితము, యౌవనముయొక్క ఆరంభమునందలి విలాసముతో నొప్పినది. 29. ఐంద్రియకము = చూడఁబడునది, ఇది = ఐహికము, ముక్తిద్వ్యంబు= (ముక్తి) ఆధ్యాత్మికాది తాపశాంతి చేత, (ఈ ద్వ్యంబు) పొగడఁదగినది, అణిష్ఠంబు = సూక్ష్మతమము, దుర్వేదము = అప్రత్యక్షము, ఆముష్మికము = పరలోకమందలిది, మునిసంవేద్యంబు = యోగులకు గోచరము. 30, ఖచితంబులు = తాపఁబడినవి, సప్తార్చి = అగ్ని, సంత...టవులు = ఎడతెగని యొండుటడవులు, ప్లుష్ = కాల్చును, ముదుద్గతి = సంతోషాతిశయము, బహుళకృత్యంబు = పెక్కువస్తువులుచేయుం పనులుచేయుంది. 31. విగతా...ద్రియము = రంగు, సద్దు, చవి, తావి, తాకు, తెలియఁజాలని కన్నులు, చెవులు, నాలుక, ముక్కు, తొక్కయుఁగల, కాలదష్టము = వేళయను నల్లత్రాచుగఱచిన, వేగక్, ఉదయమున, ఇనస్ఫూర్తులు = సూర్యకిరణములు. 32.

ఇవము = మంచు, (అ) దోషా = రాత్రియను, దోష = దుర్గుణములయొక్క, సంగ+ ఆసంగ = కూడికను పోఁగొట్టునది, వదాన్య = దాత, సవితృ...చారము = సూర్యుని యుదయపు కిరణముల ప్రసారము. అహితోత్సాదాస్పదంబు = కీడుడిగించు హేతువు. 33. శుభ్రరుచి = చంద్రునియొక్క, ఆసేచనక = చూడ, నుడుగనితనివి గలిగించునది. సువిభ్రమశ్రీచయరాజితంబు = మిక్కిలి విలాసముల, లేక యథార్థ జ్ఞానముల సమృద్ధుల గుంపులనొప్పినది. దాఁచన్ = రక్షించుటకు, నేచెదున్ = నేరుచునుగాక. 34. ప్రాక్క...వాలము = పొడుపుగుట్టల మండలమను గుండ్రమగు పాదును, యామి...జ్జ్వలము = చంద్రుఁడను, రాత్రిచేతి, బిందెతో గ్రహింపఁబడిన సుధయను నీటితోఁ దడుపుటచే నొప్పు దానినిగా విద్రు...శంబు = పగడముఁబోలు చిగలనుబెట్టు మొఁదటిచిగురు. 35. అరుణ...భ = అనూరునికాంతియను క్రొంబగడములకాంతి, అంచ...ద్యుతులు = మెఱయుచుక్కలను ముత్తెములలోపలినుండి వెడలు వెలుఁగులు, పెరయన్ = కలియఁగా, నాశేషకృష్ణశ్రీ = చీకటి, లోపల ననూరుని యెఱుపును చుక్కలతెలుపును గలదిగాన, సముద్రము, పవడములు ముత్తెములులో నుండుటచేతనేగాక, శార్వర = చీకటి, ఔర్వ=బడబానలము. 36. గానా నూనతన్ = పాటయందాధిక్యముచేత, శ్రుతులన్, నానావేద్యములన్ = వేదములచే ననేక విషయములచేత, భానంబు = వెలుఁగు, లసి...తంబు = ప్రకాశింపచేయఁబడిన యాకసముగల. 37. కల్యే...లము = వేకువ నించుక మెఱయు, విరిదమంబు=నశించుచీకటి, విభూతులు = ఐశ్వర్యములు. 38. నూతన...దయము = సూర్యకాంతి క్రొత్త యెఱుపుగల ఆకులచేఁ బరువముగల యడవులచేఁ బ్రకాశింపఁజేయఁబడిన యుదయ పర్వతముగలది, తామరపూఁదుమ్ము చాలుపక్షమున, పత్ర = రేకులు, వన = తామర కొలకులు, శేషము సమము, తనుతన్నుతంబు = సూక్ష్మతచే స్తుతింపబడినది. (కాపున) వర్జ్య...గమున్ = విడువదగినగోతుల లోతుప్రక్కలుగలది, పూఁదుమ్ము, పద్మగర్భములో బ్రక్కలనంటునిది, సమానసముద్గతంబు = ఒకప్పుడు పొడమినది, 39. స్ఫుట...లములన్ = విరిదమ్ములుగలనీళ్లు. 40. వ్యాస = విస్తారము, వివేకదుర్వచము = వేరుపాటుచేఁ బలుకశక్యముకానిది. నిర్వాచ్యము = నిర్దోషము, ఉచ్చ చ...ధామము = గొప్పదియై వెలుగు సూర్యకాంతి అమయభిదా, ఆరోగ్యము. 41. హరువిల్లు=ఆకాశము. 42. అస్తశైలి = అస్తాచలమను శివుడు, సారుణపల్లవంబు = అనూరుఁడను సెల్లని

చిగుళ్లుగల, కల్య = వేకువ, దరఫుల్ల = ఇంచుక వికసించిన, అర...శ్రిత = ఇంచుక యెఱ్ఱనిదియుం బచ్చనిదియు నగు నాకాశమున మెలఁకువగలవారిచేఁ జూడఁబడినది, మిక్కిలి వలపుగల వెన్నునిచే నధికముగఁ గనుగొనఁబడినది, సిరి = కాంతియనులక్ష్మి, ఆర్కి = సూర్యునిది. 43. మండలాగ్ర = బింబమునెదుట, కత్తియందు, వెన్నచ్చి = పెద్దవెలుఁగను మహాలక్ష్మి. 44. తఱటన్ = చబుకుతోఁ గొట్టఁగా, డిందక = తగ్గగా, దివిషద్గోత్ర = మేరువు, తెన్ను = దారి, రవి...హేతుల = సూర్యకాంతములను నరుఁగునందలి యగ్నిమంటలు. 45. ఘృణిపాత = కిరణప్రసార, సర్వమరున్మార్గము = ఆకాశమంత, భావత్కములు = మీవి. 46. పలుగురాపట్లు = స్ఫటికభూములు, మాణిక్య = కెంపులు, యంత = సారథి. 47. స్యందన = రథము, ప్రవహించుట, నాగ...ధ్వుఁడు, (కాళియమర్దనునికి) కృష్ణునికి, గరుడునికి అన్న = (బలరాముఁడు, అనూరుఁడు,) పర = రెండవ, కాళింది = యమున, తాపన = సూర్యునిది, సూర్యునికూతురు. 4. జోతలు = మొక్కులు, హ్రీ...వక్త్రములు = సిగ్గుపడు కిన్నరస్త్రీల మొగములను. 48. స్వ...నాళులు=గుఱ్ఱముల పచ్చరంగు సంక్రమించిన మేఘపుంజులు, గర్జిములు వెళ్ళలబడగా, క్షర...తుల = స్రవించు నెత్తురుగల మొగముల యారుణ్యముచే, తరులన్ = చెట్లయందు. 50. ధర = పర్వతముయొక్క, అపూర్వతన్ = క్రొత్తఁదనముతో, ప్రహార = జాము, రుచి = వెలుగు, ఆనందము, దొరకొను = ఆరంభించు, కాశ్యపి = అనూరుఁడు. 51. హరులకు = గుఱ్ఱములకు, సమా...ప్రతి = లక్ష్మినిచ్చు ప్రకాశము, సమత్వాభిలాషము, తప్పనివాఁడు, వయః = ఈడు, పక్షి, అధికభావము = పెద్దతనము, దొరతనము, గోవు = ఎద్దు, పక్షముల నార్చు = తనవారిని బాగుచేయు, ఱెక్కలాడించు, దృక్ఛ్ర...శ్వరున్ = (విను చూడ్కులు) పాములయందుఁ దిరమగు పగగలవాఁడు, కన్నులతోఁ జెవులకు నెప్పడు ద్వేషి. ఓర్చు = ఓడించు, ఏర్చు = కాల్చు. 52. వినతులు = మ్రొక్కినవారు, ఘన...సంఘంబు = పెనుమంచు చినుకులుఁ రాలుచు చంద్రకిరణములగుమిని, మును = ముందు, కాష్ఠ+ఆదీపనుఁడు = కట్టెలఁ బాగుగమండించువాఁడు (కాష్ఠా) దిక్కును చక్కగ మెఱయించువాఁడు, భవత్సేవత్వమున్ = మీదిక్కు కలిమిని. 53 హరిపదా క్రాంతిన్ = అనూరుఁడు, గుఱ్ఱముల కాలినడకను, సూర్యుఁడు స్థిరరాశి సంక్రమణ ప్రాప్తిని, లేక, సింహరాశి (స్వస్థాన) ప్రాప్తిని, రశ్ములు = త్రాళ్లు, కిరణములు, సంభన్ =

సాయంకాలమున, సంహృతిక్ = త్రాళ్లవిగలాగుట (కిరణములు) మరలించుటయందును, లాఘవంబు = చిన్నతనము, క్షీణత్వము, ద్విజేశునకున్ = గరుడునకు, చంద్రునకు, సేలాఘవతక్ = ఈతున పెద్దతనముచే, కాలాధిక్యముచే, వీర్యాద్యా = శక్తిచే మెచ్చఁదగిన, స్వకః = తనయొక్క, తోత్ర = చుఱుకు, స్తోత్ర = పొగడికకలవాఁడు, ఏదెడున్ = రక్షించుగాక! తనున్ = సూర్యుని, గ్రహాధీద్యంత = (గ్రహరాజు) సూర్యునియొక్క సారథి. 42. తమి = రాత్రి, ప్రాక్సతి = తూర్పునసంగన, గ్రామములు = గ్రహములు, యంమ్మ...బ్దముల్ = మీా పాపములను మాటలు సమిత్తము. 55. సంఘ్యా...ఇష్వాసికి = సంజయందలి కొండపమునను సన్నద్ధుడైన (పినాకమను విల్లుగల) శివునకు, సూక్ష్మంబు = అపంచీకృతభూతములు, సృష్టికిక్ = స్థూలప్రపంచ నిర్మాణమునకు, అగ్రగుఁడు = ముందు భాగమును పొందు, గరు...ష్వఫుండు = గరుడునియన్న, అనూరుఁడు. 56. కులభూభృదీశునకుక్ = మేరుపను రాజవంశాధిపతికి, భుజం...గురుండు = (నాగరాజులపగతుని) గరుడునియన్న, 57. దినరాజ్యస్వామి = పగళ్ళను సంస్థానమునకు దొర, ప్రాక్ప్రతీహారి = తూర్పును మొదటిద్వారము కాపరి. సప్తహయకక్ష్యలు = ఏడుగుఱ్ఱములను సేరుపహారాలం. వేత్రగతిక్ = బెత్తమురీతి, ఇర్దు = చీకట్లు, ఇతరమర్త్యశ్రేణి = చిల్లరమనుపిమూక, ప్రాగ్దర్శిత భూభృదీశుఁడు = ముందు చూపఁబడిన పెద్దకొండలను మహారాజులుగలవాఁడు. 58. అప...చేతివి = (పడమటిదొర) వరుణుని హస్తమునందలివి, (పగ్గములు పట్టనేలా) విశిష్టంబు = అతిశయముకలది, ద్యుపవాహమ్ము = స్వర్గరాజుగుఱ్ఱము, యోచింపకు = తలంపకు, ము క్త... యంత్రితుఁడు = ఇతరాపేక్షమాని యందఱను రక్షించు సూర్యునిచే నియమింపఁబడిన 59. వజ్రి = ఇంద్ర, శిఖీ = అగ్ని, కాల = యమ, వాహానము = దున్నను, రాకాసి= నిర్ఋతి, నాన్నుము = తడుపుము, ఆశుగా = వాయూ, వినుతుక్ = వినుపించెదను, విత్తప = కుబేరా, శర్వ = శివా, మ్రొక్కు = దండము. ఖరత్విడ్యంత = వేడివెలుగు సారథి. 60. తెరువరియోతఁడు = ఏపథికుఁడు, ప్రొద్దుముందు = సూర్యునెదుట, పోరయక, మూర్ఛ = మూర్ఛిల్లక, హరిత...చాలు = మరకతరత్నకాంతులు భ్రమింపఁజేయు గుఱ్ఱముల గుంపను తేదోటలవరుస. 61. స్వర్వా...ఖేదంబులై = మిన్నేటియిసుక తిన్నెలందిగఁబడు రోకళ్ళవంటి గిట్టలుకొనల చుఱుకులేమి నలసినవైయై, హరిదశ్వస్థలి = అవు పచ్చరతనములనేల, ఉత్త్వరక్ = అతివేగముచే, నింపక్ = పూరించుటకు, త్రాత =

రక్షకుఁడు. 62. గిట్ట = డెక్క, ప్రాక్పృథ్వీధ్రమందుక = ఉదయాద్రిని, పెను = విశాలములైన, విద్రుపక = చెదరగొట్టగా, మొగిళ్ళక = మబ్బులను, తోలు = తగు లుట, మూవయరిక = ధ్వనిలేని చక్రముతో, ఉత్తాన = వెల్కిలఁబడిన, మూర్ధన తిక = తలయొక్క (వెనుకకు) వంచుటచేత, వేగక = ప్రాతఃకాలమున, సౌర = సూర్యునిది. 63. కర...స్రము = వెలుగులను వేయిచేతులు, ధ్వాం...రంబు = చీఁకటి నడఁచుటయందు గొప్ప (బరువైన) నియమముతో నొప్పునవి, ఒప్పు = కలుగు, ఏది = ఏరథము, వేరొండు మరుత్స్కంధము = (ఆవహాదిసప్తవాయుస్కంధములలో నొక దానినివిడిచి) మరియొకవాయువు (గణమును) మూపును. 64. ఏదితరణి స్యందనము = ఏసూర్యరథము, విష్ణురథంబు = గరుడియోయన, (హరి)...వారము (గుఱ్ఱముల, విష్ణువు యొక్క) ఇచ్చకులోఁబడిన నడకకలది, అతి...అనూరువును = అతివేగముచే సంత సింపఁ జేయబడిన (సారథి, అన్న) అరుణుఁడుకలదియు, అగ్...బరగక = ఎదుట (పగ్గములగు, పగ్గములవంటి) పాములుతినుటకో యననొప్పగా, కొలలు = పాప ములు. 65. ఎంతేనిసులువు = లఘుతమము, ఎంతేనిబలువు = అన్నిటికంటె గురు తమము, వెలయు...పైనొ = (ఉదయముమొదలు) ప్రపంచమునకు మీఁదిదివలెను, అమేయగతి = సులువుబలువుమీఁదిది, క్రిందిదియని నిర్ణయింపరాని నడకకలది, దుర్వి న్యలు = భ్రమములు. 66. మందు = ఎదుట, గ్రహములు=అంగారకాదులు, ధూర్ హతిక = బండికంటి తొలనుండు నిరుసుకొన తాకున, పతాకక = జెండాగుడ్డచే, శ్వేతంబు, బలాత్కారము, చక్రంపునెగులు = బండికల్లను సుదర్శన చక్రసంబంధి మైన బాధను, వహన...లహరులు = రథము పూనుటచే నలసినగుఱ్ఱముల నిట్టూర్పుచే గాలితో నెగయింపబడిన వేల్పుటేటి వెల్లువగలవి. శ్రీలక = సంపదలచే. 67. త్రిసంధ్యము = ఉదయమధ్యాహ్న సాయంకాలముల, అక్షము = ఇరుసు. ధూమ్రస్సం ధము = ఏడికొలయమర్చుచోటు, కూబరము = నొక, అలంది = పూసి, దుష్కర్మ ములు = పాపములను. 68. కన...లగ్న = మేరుశిఖరమందున్నది. హాయ...గ్న = గుఱ్ఱముల డెక్కలచే నలిగినది, పార్శ్వ...పరాగ = రెండుప్రక్కల దట్టముగఁ జిమ్మ బడిన దుమ్ముగలది, నిత్య...నిమ్న = ఎడతెగని బరువుచేఁ దిగఁబడి తిరుగుబండి కంటి మంచుచేఁ బల్లమైనది, నిజ...అథ = తనఁదగువేఁడిచే (నావిరిగ) నెగయింపఁబడిన యరుగఁది యగుటం గనుంగొనఁదగు నిసుకతిన్నెలుగల చదలేటివంటిది, అక్షము =

దుఃఖము, పాపము, ఉన్మూలించి = పెల్లగించి. 69. పద్ధతి = దారి, ఉదీర్ణ...నివ్వహమ్ము = కడువడిని సగుతన (బండి) కంటిచే బిండి చేయబడిన చుక్కలవియగు గుంపు, ఖనటత్...హేషలు = మింటవర్తించు గుఱ్ఱములసకిలింపులు, నేమిఘోషముల్ = చక్రాంతపుధ్వనులు. ఏదుమక్ = (మిమ్ము) రక్షించుఁగాత!. 70. యత...బృందములు = ప్రయత్నమునసిలుకడగల (విమానములుకలవారు) దేవతలగుంపులు, వ్యో...సైకతమందుక్ = ఆకాశగంగయిసుకతిన్నెలయందు, మందిరత్...స్థితిక్ = ఇల్లువంటి మందరగిరి నునికితో, మందారములు = నందన ద్రుకుసుమములు, దేనియరిక్ = ఏయరదంపుఁజక్రమున, అర్కము = సూర్యునిది. 71. అరయుక్ = రక్షించుటను, అరముల = ఆకులయొక్క, చక్రి = విష్ణువు, హరి = ఇంద్రుఁడు, ఆహయులక్ = ఆయరదపు గుఱ్ఱములను, కూబరము = నొగను, సురలు = శివాదిదేవతలు, భాసుర = ప్రకాశకము, అక్షముక్ = ఇరుసును, వలక్షరుచి = (వెలివెలుఁగు) చంద్రుఁడు, రుచిప్రసాదయుఁతి = ప్రేమచేననుగ్రహసంబంధముగల, అది = ఆరథము. 72. చోద్య...నంబు = వింతయగు సూర్యునితేరు, తరి...నాక్ = వేరొక మందరమోయనఁగా బలి...రయము = (శక్తిగల గుఱ్ఱములు, బలిచక్రవర్తి, విష్ణువును) బాగుగఁగాగుటచే నందఁబడిన వేగముగలది. ఆప్తస్వార్థులు = ఫలించిన తమకోరికలుగలవారు, పాదావని...చరణప్రదేశము = ఉపాంత పర్వతభూమి, నేత్ర...బంధంబు = (సారథిశ్రేష్ఠునిచే), (కవ్వపుత్రాడైన వాసుకిచే) మొదట (గుదిరింపఁబడిన దిట్టమగు కట్టుకలది, వియత్...భ్రాంతంబు = చదలనుకడలిని దిరుగునది. అతుల్యాంపులక్ష్ములు = సాటిలేని సంపదలు. 73. బాధి...నంబు = చీకట్లను రోగవిశేషములను బోగొట్టు కన్నులవైన, కాటుక, గవను = ద్వారము, ఆదినిమిత్తము = మొదటికారణము, గోర...గరగ = భూమియందలి నీరన నమృతమున కాబుకోర. 74. పుష్ప...దయంబో = వసంతము మొదటనించుకతోఁచు చిగుళ్లు పూలు మొదలగు చిన్నెలవెలసో, అర్థోదిశ్వగంబులు = జగముతోఁచునవి. ప్రాక్...రంబు = ఉదయాద్రికిశిరోమణి. 75. ప్రత్యుప్తము = తాపఁబడినది. సుధ్వ = ఆకాశము. 76. హ్ర...న్నేత్రము = (కామారి) శివునొసటి కన్ను, ద్రాక్తిరస్కృతి = శీఘ్రముగఁ బోనుఁగుపడినది, బోఁచుక్ = బలిమినపహరించును. 77. తతోస్రంబు = వ్యాపింపజేయఁబడిన కిరణములుగలది. ధర...కారి = పాలనమును సృష్టినిఁజేయుచుండది. ఉత్తమార్థంబు = ముక్తి. 78. మరుశుష్కంబులు =

ఘోటిసేలలవలె నొడినవి. యత్ = ఏబింబముయొక్క, ఊడి = ఊడిగి, సంహరించి, ముత్కళ్యాణములు = ఆనందములు శుభములును. 79. పత్ర = గుఱ్ఱములు, రేకులు, అరుణ = అనూరునియొక్క, ఎఱ్ఱని. 80. కామాపూరణంబు = మన్మథుని వృద్ధిబొం దించునని విరోధము, కోరికలు నిండించునని పరిహారము, మరున్నాస్తంబు = గాలిచేఁ జెదరఁగొట్టఁబడనిది, (దేవతలచే సేవింపబడినది) అని వ్యతిరేకము, శశ్వద్భ్రమంబు = ఎప్పుడును సంచరించుట, తప్పు తెలివిగలదయ్యు, విశ్రమము = ఆయాసములేనిదని విభావన, అభ్రమంబును, తప్పు తెలివిలేనిదని విరోధము, ఆకాశమున లక్ష్మిగలదియని పరిహారము. హతాన్యభ్రాంతి = ఇతరుల (చలనమును) బోఁగొట్టుననివిరోధము, విభ్యాజ్ఞానమునని పరిహారము. విక్రియాంబు = ఇట్టు విరుద్ధములగు (నిషిద్ధములు) పనులుగలదయ్యు, సుక్రియాంబు = సత్కర్మలు గలదియని విరోధము, నిర్దోషములగు గుణములు కలదియు వేదోక్తకర్మలకుఁ గారణమునని పరిహారము. 82. తౌలక = తగులక, ఆడెడు= తిరుగు(బంగారమును, కాలుపు, కోత, గీటు, ఈమూఁటిచేఁ బరీక్షింతురు. 84. ఖనదిక్ = ఆకాశగంగయందు, పొన్విరిదమ్మి=వికసించిన బంగారుపద్మము, ముగ్ధము=రమ్యము, రుక్మ =బంగారు, ధౌతములు=నిర్మలములు, గాఢద్రుతి=మిక్కిలి కరఁగుట. 85. మలిన=నల్లనిది (పాపము కవిసమయమున, చీకటిరూపమున) పాదగతులన్ = కిరణప్రసారములచే, చరణములను బొందుటచే, ప్రబోధ = వికాసము, ప్రత్యక్షజ్ఞానము, త్రుట్ = ఇచ్ఛ. 86. దూఱి=దూషించి, సుద్దులు=మాటలు. 87. సుదృష్టిక్=మంచిజ్ఞానమును, తప్తికి= తాపమునకు, నిత్యనిర్వృతి (నిత్యానందము) ముక్తి, ప్రాగ్దశా...భూముఁడు=ఉపాసనారంభమునఁ దోఁచులోకములు తిరుగుటకుఁ గన్నులం జెదరఁగొట్టుటకుఁ దాపమునకును హేతువగు బాహ్యరూపముకంటె మిక్కిలి గొప్పదియైన, చిరముగ జనుల రక్షించి మంచి జ్ఞానమునిచ్చి ముక్తికలిగించు నాంతర బ్రహ్మరూపముగలవాఁడు. 88. మఖాశులు = (క్రతుభుజులు) దేవతలు, అప్పతులు = సముద్రములు. 89. గజకృత్తివాసుఁడు = (ఏనుఁగు రక్కసితోలు పుట్టముగలవాఁడు) శివుఁడు చానక్ = పార్వతిని. 90. రుచులు = వెలుఁగులు, అణు-పురుషు = సూక్ష్ముఁడయిన బింబమధ్యమందలి పురుషుఁడు, అపవర్గ = మోక్షము. 91. ఆహవ = యజ్ఞము, బుధ...ఖ్యాతిక్ = విద్వాంసులచే వర్ణింపఁదగిన, దేవతలచేతను, మునులచేతను నుతింపఁదగిన గుణములచే నొప్పబడిన కీర్తిచే, యత్సంశ్రితంబు = ఏసూర్యునికి ప్రసిద్ధము, తద్రవి = ఆసూర్యుఁడు. 92. ద్యుతి

భూమిక్ = (కాంతి, కాంతికాధారము), భూమియనుమూర్తి, వారిమయి = జలరూప, ఆగ్నేయి = అగ్నిరూప, పావని = వాయురూప, దర్శ = అమావాస్య, ఆత్మతనుభృత్ = సూర్యమూర్తి. 93. ప్రాక్...పాదుఁడు=సూర్యుఁడు తూర్పున వికసించిన(పద్మ+ఆకర) తామరకొలకులయొక్క మధ్యభాగముల కలియుకచే నొప్పు కిరణముల యందముగల వాఁడు, విష్ణువు. ముందు మేల్కొన్న (పద్మా+కర) లక్ష్మియొక్క యఱచేతుల చేతఁ బట్టుటచేఁ ప్రకటమగుచున్న యడుగుల చక్కదనముగలవాఁడు (సప్త+అశ్వ) = (సూర్యుఁడు) ఏడుగుఱ్ఱములచే లాగబడురథముగలవాఁడు, ఆప్త=వ్యాపింపఁబడిన, సప్త= ఏడయిన, ఆశు = శీఘ్రముగ, ఆప్త = ఆక్రమింపఁబడిన, అధరీకరణ = (సూర్యుని) వెనుకచేయుట, వి. హీనములుగఁ జేయుటచే, స్వ+ఊరుశుల్ = సూ. తనతొడల దుఃఖము, స్వ+ఊరుశుల్ = వి. తనగొప్ప శ్రమము, కాశ్యపి = (కశ్యపునికొడుకు) సూ. అనూరుఁడు. వి. గరుత్మంతుఁడు. 94. అమృశ్ స్రష్ట=(సూర్యుఁడు) వర్ష జలమును నిర్మించువాఁడు, బ్రహ్మ మొదట జలమును సృజించినవాఁడు, పురో...హోతుండు = సూ. ఉదయగిరిశ్రేష్ఠమునను నెప్పుడును కీర్తినిగలిగించువాఁడు, (బ్రహ్మ) మొదట నిశ్చలముగు గొప్పవరముచే నెడతెగని వైభవమిచ్చువాఁడు, ధామ = తేజము, సత్యలోకము, పద్మ = కమలములు, విష్ణునాభికమలము, చతుర = సుందరములగు, ఆశావక్త్ర = దిఙ్ముఖములు, చతుర్ = నాలుగు, ఆశా = దిక్కులయందు, వక్త్ర = మొగములుకలవాఁడు, అనాదృతుండు=ఇతరునివలెఁ గినఁబడుచున్న, అనురజ్యేష్ఠుఁడు=బ్రహ్మ. 95. సదృశ అశంసా = సాదృశ్యముయొక్క (వాంఛ) లేమిచే, యదశ్వశాసి = ఏసూర్యునిసారథి 96. అబ్జిశలు = నదులు కొలఁకులు, తీర్థ = జలము, అఁహస్=పాపము, ఊహ్యము = అనుమేయము. 97. క్షప = రాత్రి.

శ్రీ ... స్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1950

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
తర్కసంగ్రహము, సవ్యాఖ్యానము	...	1	4
ఆంధ్రీకృతలఘుసిద్ధాంతకౌముది	...	3	0
న్యాయకుసుమాంజలి, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	3	..
శబ్దమంజరి, శుద్ధప్రతి	...	0	12
డిటో (నాగరిలిపి చిన్నసైజు	...	0	12

స్తోత్రములు.

దేవీఖడ్గమాల, చిన్నసైజు	...	0	2
త్రైలోక్యమోహనకవచము, త్రిపురసుందరీస్తోత్రము, త్రిపురాస్తవరాజము	...	0	6
నవగ్రహస్తోత్రము, చిన్నసైజు	...	0	8
శ్రీగుణరత్నకోశము, ఆంధ్రటీకాసహితము	...	0	12
హరిమీడేస్తవము, సాంధ్రతాత్పర్యము	...	0	4
శ్యామలాదండకము, సటీక	...	0	6
స్తోత్రరత్నపంచకము	...	0	8
వేదాంతడిండిమము, తాత్పర్యసహితము	...	0	4
దశావతారస్తోత్రము, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసహితము	...	0	4
పరమేశ్వరస్తోత్రకదంబము, చిన్నసైజు	...	0	12
బ్రహ్మస్తుతి, ఆంధ్రతాత్పర్యము	...	0	3
భజగోవిందము, సటీక	...	0	3
మృత్యుంజయమానసికపూజ, చిన్నసైజు	...	0	2
ముకుందమాల, సటీక ,,	...	0	6
రామబ్రహ్మమానసికపూజ ,,	...	0	2
లక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము, సటీక	...	0	3
లక్ష్మీనారాయణహృదయము	...	0	3

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు,
292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి.